

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК ІХ

ЛИПЕНЬ/СЕРПЕНЬ — 1958 — JULY/AUGUST

Ч. 102/103

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Глушенко М. - Видатний український художник	1
Гаран Євген Сімейний парадиз	2
Сварог Вадим Подорож у минуле	7
Чапленко В. — Десять сторінок роману і ще дещо	11
Міллер М. Кам'яні баби	15
Коваленко Л. Достоевський українець?	18
Волиняк П. Сердечно дякую за чергове відзначення	23
Костенко Ліна — В час весняного розливу Некрологи. Ілюстрації. Інформації.	29

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

К. О. Трутовський. На кладці. Приватне зібрання.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Юсипчук Ольга, Едмонтон, Канада	4
Завертайло Данило, Чикаго, США	2
Свящ. М. Гоменко, Вінніпег, Ман., Канада	1
Николенко Дм., Чельсі, Масс., США	1
Клепачівська Марія, Вермонт, Ілл., США	1
Лисик Олена, Ошава, Онт., Канада	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Дубина Василь, Чикаго, США	4.00
Кирейко В., Неварк, Н. Джерсі, США	2.50
Кучер І., Пасейк, Н. Джерсі, США	2.00
Журливий О., Вінніпег, Ман., Канада	2.00
Лисик Олена, Ошава, Онт., Канада	2.00
Радченко Варвара, Монреаль, Канада	1.50
Дрозд І., Торонто, Канада	1.00
Омельченко Є., Грімсбі, Онт., Канада	1.00

“НОВІ ДНІ”

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во “Нові Дні”, редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00
США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грошми).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

“Peremoha”, 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

“NOWI DNI”, a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.

Address:

Nowi Dni, Box 452, Term. “A”, Toronto, Ont., Canada

Веприк П., Торонто, Канада	0.50
Д-к Е., Торонто, Канада	0.50
Гукало А., Монреаль, Канада	0.50
Кузьмич Галина, Кабраматта, Н. С. В., Австралія	3 фунти.

Сердечно дякуємо за допомогу, особливо пані Ользі Юсипчук, яка навіть в Едмонтоні зуміла приднати чотирьох передплатників.

Дякуємо також п. І. Пишкалові, який роздобув нам оголошення від одної з найбільших меблевих крамниць — Бурлакова. На прикладі Ів. Пишкала бачимо, як легко можна допомогти журналові. Він сказав п. Бурлакову: “Я беру у вас меблі, а ви можете “Новим Дням” оголошенням, то наші люди й надалі будуть до вас заходити”. І це все! Маємо піврічне оголошення. Наші читачі дуже рідко думають про такий спосіб допомоги: За винятком п. Д. Завертайла в Чикаго та Ів. Пишкала в Торонті в цій ділянці нам не поміг ніхто. А це ділянка дуже важлива. І зробити тут можна дуже багато.

Між іншим, п. Бурлаков запевнив нас, що він поставиться з особливою увагою до читачів “Нових Днів”, дасть їм додаткову знижку. Будемо вдячні, як наші читачі з цієї його обіцянки скористають. п. Бурлаков часто помагає українським установам, його сини, хоч вони в Канаді й породились, дуже добре розмовляють українською мовою. А це дуже добра ознака. **Редакція**

ВЕЛИКА МЕБЛЬОВА КРАМНИЦЯ БУРЛАКОВА

КЕЛУНАТОР

Великий вибір хатніх і конторських меблів.

Електричні прилади та інше.

Читачам “Нових Днів” — спеціальна увага і знижка.

BURLACOFF'S FURNITURE

619 Queen St. W.

Toronto, Canada.

Tel. EM 8-6812

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

П. О. ЛЕВЧЕНКО. УКРАЇНА.

ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК

Нещодавно в Києві експонувалася виставка творів видатного українського пейзажиста Петра Олексійовича Левченка, на якій було показано понад 300 його робіт.

Петро Олексійович Левченко (1856 — 1917) — видатний український художник — жив і працював на Харківщині, частково і в Києві. В його етюдах і картинах зображена характерна природа саме цих місцевостей України — як по рельєфу, мотивах, так і по кольориту.

Але справа не тільки у відтворенні стану природи. Конкретність, локальність (щодо зображення певної місцевості) у творчості художника зовсім не перешкоджала йому підносити в своїх творах загальні проблеми, важливі й типові для всієї України.

Візьмімо, наприклад, його пейзажі "Село взимку. Глухомань". Характерна для Харківщини природа, типові хатки. Але як узагальнено настрої природи, думку про старе українське дореволюційне село, про його зубожіння, занехаяність!

Зображуючи картини природи, художник у пейзажі передає почуття й думки, невіддільні від переживань народу.

І зовсім не випадкова співзвучність картин П.

Левченка "Село взимку. Глухомань" та "Вечірня зоря. Восени" з твором Ф. Васильєва "Відлига". Та ж сама думка про долю народню, ті ж самі уболівання передових художників, що поставили завданням свого мистецтва відображати правду народнього життя.

Стан природи — це те об'єктивне, що передає художник. Але його твір тільки тоді глибоко схвилює глядача, коли у художника є що розповісти людям своїм твором, коли в пейзажі, крім об'єктивного стану природи, відчувається ще й настрої, те суб'єктивне, індивідуальне, що йде від художника.

У пейзажах П. О. Левченка завжди незримо присутня людина, і це надає їм змістовної значливості, це веде до поетичного одухотворення природи.

У статті на смерть свого вчителя А. Саврасова І. Левітан писав, що Саврасов відмовився від ставлення до пейзажу як до сполучення красивих ліній і предметів. Саврасов вибирав "уже не виключно красиві місця сюжетом для своїх картин, а навпаки, намагався відшукати і в самому простому і звичайному ті інтимні, глибоко зворушливі, часто печальні риси, які так сильно відчуваються в нашому рідному пейзажі і так чарівно впливають на душу".

Твори П. О. Левченка, так само як і твори Сав-
(Закінчення на стор. 29-ій)

С і м е й н и й п а р а д и з

Велике, веселе місто Сідней.

Тут тобі кіна, еспресо, пляжі, пивні, клуби, парки, дівчата... Та тільки Бейзил Крук, модерний сіромашний бурлака з села Дірка на Полтавщині сидить смутний і самотній.

— Гей, брате! — каже йому співмешканець Бил, — хто багато думає, той іде до натсгавзу*). Що тобі треба, так це подружку життя. Чому б не скористатися послугами "Сімейного парадизу"?

І коли кострубатими пальцями трудівника Бил скручує цигарку, Бейзил лягає на ліжко горілиць і мовчить.

Багато до чого вже звук тут за океаном: і здорвкатися, моргаючи по-змовницькому оком, звук, і їсти томатні сандвічі звук, і називатися Бейзілом, мало не Белзубом, теж ізвик, але от до матримоніальних клубів то його хоч під конвоем веди.

"Хіба ж можна людей так парувати, як заводських коней? А де ж та любов? — говорить він до себе. — Ні! Щастя в тих сімейних парадизах не знайдеш".

Може він ніколи так і не знайомився б із цією на весь Сідней і передмістя знаною установою, та тільки Бил вирішив, що доведе добре діло до кінця.

Було щовечора за вікном блимає голосна й велика рекляма "Курить канстан", кімната від неї стає то зеленішою, то червоною, то жовтою, а Бил добуває ударом дебелим сирника вогонь, запалить цигарку і почне:

— Так от ти, значить, чужий у цьому місті, як і я. Я сам — із Мельбурну. Нема в тебе тут нікого, хто познайомив би тебе з дівчиною, відкрив би для тебе свою родину. Ти йдеш вулицею: багато людей, а душі нема з ким відвести. Чи може є з ким? Думаю, що є. Бо десь серед тієї юрби, що суне, і суне, і суне, загубилася самотня маленька жіночка з такими ж проблемами, як і в тебе. Почуває вона себе дуже самотньою. А вона ніжна, симпатична, проста. Думки в неї чисті, і білизна теж, а наміри чесні. І їй аж серце занудилося за твердо, м'язистою рукою, щоб на неї опертися у хвилину радощів чи турбот. Тільки як ти знайдеш ту жіночку? Як ти впізнаєш її серед юрби? А хоч і впізнаєш, тож не підійдеш до неї на вулиці, мовляв: "Гало, міс! Як ваше ім'я - рек? Знайомлюся з метою одруження". Ні. Всяка жінка, що має ще крихту гордості, протестуватиме проти такої безпосередності. Дами, так би мовити, люблять на все свій час і місце. От тут тобі в пригоді і стане "Сімейний парадиз".

"Сімейний парадиз" примостився на нижньому поверсі нового жовто-салатного приміщення біля готелю Травлер на Гай-Стріт.

Щодня Бейзил проходить тут, повертаючися з роботи, але на клуб не звертає уваги. Тепер же після постільних Биллових нагадувань, він бачить кризь розкриті двері довгий стіл і повненьку біляву

секретарку в окулярах, що часами пише на машинці, а часами розмовляє з відвідувачами. Пишучи, вона виглядає дуже заклопотаною, а ведучи розмову, втомлено усміхається. Бейзил, що працює на трамваях, знає вже, як трудно задовольнити людей, і тому він співчуває дівчині і каже до себе:

— Теж собача робота. Усміхайся до них! А це ж не якогось квитка на Лаперуз продати, а цілого чоловіка або жінку на все життя в шлюбний союз комусь нав'язати. Горе-горе! Важко той шилінг заробляється.

Сідаючи в автобус і їдучи мимо одноманітних рябих будівель, він знову думає про "Сімейний парадиз", і та уявна жіночка, що про неї ще недавно говорив Бил, чесна, чепурна, роботяща, втілюється в обрисах білявої секретарки. Вона все ще усміхається, але цим разом її усміх стає щирим, а в кутиках її очей блищить сльозинка безмірної радості. Чому радості? Тому що на крилах мрії Бейзил саме запропонував їй опору своєї руки. Ну а рука ж там така, як загрибалка в бульдозера, — є на що опертися у хвилину і радощів і турбот.

Зранку готуючи сандвічі на роботу, він бурмоче собі під ніс:

— Воно, ясно, одруження, — це не фіш-ен-чїпс. Дома тих дівчат ти знав іще з коліски; то знав їх добре. А тут діло інакше. Та нічо' не втнеш. Тре' вже якось виходити з положення.

Так мало-помалу Бейзил звикає до думки про існування матримоніальних клубів, і одного ясного дня, коли в Гайд-парку воркотять і любляться голуби, він спрямовує свої стопи мимо готелю Травлер, наближається до жовто-салатного будинку і переступає свій матримоніальний ганок із зграбністю вже немолодого але і не пристаркуватого парубка.

Повна білява секретарка окидає його швидким досвідченим оком і каже:

— Прошу сідати!

Бейзил примощується біля столу, капелюха кладе акуратно під стілець.

Секретарка виймає анкету.

— Прошу відповідайте на запитання. Ваше ім'я? Прізвище? Які маєте зацікавлення в житті? Релігія? Чи вживаєте алкоголь? Чи маєте приватну власність? Крамницю? Дім? Авто? Чи любите, щоб дружина варила їсти, чи самі можете варити, чи волієте ліпше піти до ресторону? Чи вірите в гороскопи і хіроманію? Чи одружуєтеся з ціллю мати дітей? Якщо так, то скільки? Якщо ви з Європи, то хто ви: барон, граф, маркіз чи просто собі шляхтич?

Бейзил терпеливо дозволяє себе розпитувати, виймає хусточку і витирає піт з чола.

Секретарка вибачливим тоном з'ясує:

— Ці запитання нам потрібні, щоб підшукати вам відповідну пару. Ми хочемо здогадатися, що вам подобається.

Бейзил думає хвилину-дві, а тоді каже:

*) Божевільня (австралійський жаргон)

— Ви, значить, спитайте і в мене, що мені подобається.

— Так-так! — запобігливо говорить дівчина. — У нас є ще більше питань. Наприклад, кого ви любите більше: блондинок чи брюнеток?

Бейзил мислить, наче хоче дошукатися можливих плюсів чи мінусів, і нарешті вирішує:

— Та воно нібито все одно. Але якщо вам треба знати, що мені тут найліпше подобається, так це ви. Ось давайте ще сьогодні проведемо вас додому.

— Мене? — розгублено повторює секретарка, — та мною ж тут не торгується. Розумієте, я тут тільки працюю.

Озираючись на склянку матову стіну, що відгороджує половину кімнати, дівчина шепотом додає:

— Не жартуйте, ато мене звільнять з роботи.

На стіні тінь її боса, читає газету і п'є чай.

Секретарка порпається в картотеці.

— Ось вам адреса дуже гарної жінки. Її зовуть Мімі Лі. Вона не тільки гарна, але й енергійна і має власне виробництво бюстгальтерів.

І коли Бейзил іде, вона каже:

— Бажаю успіхів!

*
*   *
*

Адреса приводить молодого чоловіка до зелених дверей. Він дзвонить і чує:

— Заходьте!

За дверима, наче в тій казці про сплячу красуню, працює ткаля. Модерна ткаля, безперечно, і то працює вона біля великого варстату. Це худа, висока жінка з довгим, вольовим носом, яка стоячи, уважно пильнує за бігом нитки. Машина гуде. Маховик мерехтить. Нитка пливе.

— Гало! — каже Бейзил, скидаючи капелюха.

Мовчанка. Тільки чути, як рівномірно стогне мотор.

На столі, на стільцях, на манекенах попритулювалися бюстгальтери всякого розміру, чорні, білі, рожеві, сині, з мережками і без мережок.

— Гало! — нарешті каже жінка, все й далі не відриваючи погляду ввід нитки.

Бейзил відкашлюється і обтягає поли піджака.

— Якщо я не помиляюся, ваше ім'я Мімі Лі. Дуже приємно познайомитися. Мене звуть Бейзил Крук.

Ніякої відповіді.

— Мабуть, хоче, щоб я ближче до діла, — вирішує він.

— Я прийшов із "Сімейного парадизу". До мого відому дійшло, що ви самітня жінка, і я припускаю, що ця самітність лежить на вашому серці важким каменем. Як оце і на моєму...

Жінка все й далі слідкує за ниткою. Рухами ворожки вона водить туди й сюди.

— Кхм... — знову відкашлюється Бейзил. — Отже, як я сказав, на серці... У "Сімейному парадизі" мені вас відрекомендували дуже прихильно, починаючи від сприятливих якостей вашої тілопобудови і кінчаючи поважними, діловими поглядами. Мені також сказали, що ви багата, але це дру-

горядна справа. Моє виховання не дозволило б ніякого зрізничкування, хочби ви були і найбідніша жінка в південній гемисфері. Причина моїх відвідів є запропонувати вам, якщо ми сходимося характерами, свою руку...

Ткаля мовчить. Одноманітно, з оксамитно-джмелиною м'якістю гуде мотор.

— Може вона мене й не чула? — питає себе Бейзил.

Потім ще раз оглядається довкола.

— Чи не піти б собі краще додому?

Його погляд знову спинається на жінці.

— Ну й роботяща ж у біса...

Він обходить варстат і береться їй допомагати.

— Дякую, — зненацька говорить жінка, — ану ви попрацюйте, а я піду спочину.

Ізсунувши з лави купу рожевих бюстгальтерів, вона сідає, з полегшенням зідхає, дивиться довкола по кімнаті, наче за роботою в неї ніколи не буває часу й оглянутися, потім закидає ногу за ногу і по-діловому запалює цигарку.

Кільця диму пливуть фантазмагоріями в гострих мечях соняшного проміння.

— Дуже розумно з вашого боку, — каже вона, — що ви взялися допомагати мені. Я так завжди випробовую своїх женихів.

Бейзилову душу заливає повільно, спокійного вдоволення. То вона таки чула, про що він говорив... Така мила, симпатична жінка... А, видно, хитра в лихої години...

Нитка раптом тремтить, загрожує ось-ось порватися. Бейзил ганяється за її бігом і втрачає відповідний момент на відповідь.

— Отже, — говорить вона далі, — в "Сімейному парадизі" вам згадали про мою фігуру і діловитість. Добре зробили. Їм, ясно, за це і платиться. Але ви помиляєтеся, якщо не враховуєте вагу мого капіталу. І якщо вам не зрозуміло, що я маю на увазі, то послухайте.

На хвилинку вона задумується, потім продовжує:

— У цьому модерному світі так уже ведеться, що багатий, а не бідний, ставить свої умови й вигоди. Мої умови (це щодо нашого одруження) такі:

а) По шлюбі ви мешкаєте в моєму домі і платите мені за це сім фунтів тижнево.

б) Ви працюєте в моєму виробництві бюстгальтерів і початково задовольняєтеся номінальною платнею.

в) Як це очікується від кожного чоловіка, ви опікуєтеся мною (на свої, ясно, кошти): вдягаєте, взуваєте, годуєте і розвеселюєте.

г) Наш шлюб буде неофіційним. Бо я вже знаю мужчин. Вони всі зшиті на один лад: рано чи пізно бідолашна жінка наражається на витрату часу для легального розводу.

Це такі мої умови і я не уступлюся ані на один крок.

У цю хвилину нитка рветься і настає тиша. Тиша тільки назовні, бо в грудях у гостя виростає буря змішаних почуттів. Стримуючи їх, наче стадо диких брембів, Бейзил уважно струшує пилінку із свого капелюха. Потім говорить:

— Шановна пані! Я знаходжу, що останній пункт ваших умов не сходиться з моїм уявленням про сімейне щастя. А тому ваших умов я прийняти не

можу. Із свого боку я бажаю вам успіху і сподіваюся, що ви, з огляду на ваш капітал, знайдете собі такого друга, якого шукаєте. Гуд бай!

* *
*

Знову Бейзил стоїть у "Сімейному парадизі" і знову білява секретарка окидає його досвідченим оком.

— Не повезло? — питає.

— Ні, — хитає він головою, — без любови, ясно, немає чого іншого й чекати.

Тінь співчуття пробігав на обличчі дівчини.

— А я ось вас познайомлю із Сендрою. Вона, правда, трохи повненька, але має добре серце, повне любови...

У цей час за матовою склянною загородкою лунає босів басок:

— Зайчику! А будь добра і принеси мені чаю...

Секретарка вибачається перед клієнтом, пореається біля чайника і потім зникає за матовою стіною. Але Бейзил бачить на склі її тінь. Он її кучерява голова, кирпатенький профіль, рука, що тримає чашку. Просто, як у китайському театрі тіней. А он і босів силует, рука, що забирає чашку, а: потім... (у Бейзила завмирає серце) а потім хапає лікоть секретарки і тягне до себе...

Цієї хвилини у боса дзвенить телефон. Його рука зникає і секретарка з'являється на дверях. Вона помічає вираз на Бейзиловім обличчі і червоніє. Тим часом з босового кабінету лунає:

— Гало! А, це ти, цвіркунчику?.. Так-так... Так, ду-уже важко працюю. А що ти готуєш на вечерю?.. Але ж ти вже купила собі капелюха минулого року...

Секретарка наближається до Бейзила.

— Прийдіть за пів години. Я познайомлю вас із Сендрою. Це—втілення любови.

* *
*

Бейзил блукав по Гайд-парку. "Париж" освічується сотнями електричних лампочок.

— Хм! — каже Бейзил до себе, — Втілення любови. А якої, так і не сказала. Бо ж буває всяка любов.

Любов серед англо-саксонів підкреслено індивідуалістична. Нікому до цієї любови діла нема. Нікому, навіть коханому об'єктові.

Закоханий ніколи не зраджує своїх емоцій, не лазить на колінах, цілує підлогу, що на ній ходила мила, не загрожує самогубством, не признається в коханні кожного Божого дня. Бо індивідуалізм вимагав, щоб чоловік тримав свої почуття у себе і не набридав з ними іншим. Маєш свій "good time", ну й мовчи. Одного дня закоханий між іншим скаже: "Мені здається, що ти мені подобаєшся. Може так собі одружилися б, га?"

Важливий елемент у такій любові є річ, що зве-ється "having good time".* Це може бути: танцю-

*) Гарно проводити час.

вати, займатися спортом, відвідати кіна, ресторани, дуріти, або просто собі блукати мовчки по вулицях, тільки не цілуватися чи любитися. Бо ця вже не є "good time", а хто зна що.

Така любов має дві назви. Якщо вона завершується одруженням, — це велика, єдина, необ'ємна любов. Якщо ні, — це тільки "infatuation".**)

Інакше виглядає любов французька. Це вже колективна любов. Як і всі народи південних країн, французи не індивідуалісти. Так за склянкою вина в підвальчику закоханий може годинами розповідати чесній компанії про свої героїчні вчинки на арені амурного двобою. Присутні слухають, висловлюють зауваження, дають поради і, взагалі, беруть глибоку участь.

Цілуватися і любитися тут обов'язково, як по закону. Тому на розі вулиці, на автобусній зупинці, у затишку кучерявої липи закохани, обнявшись, можуть простояти цілі години. Старий Зігмунд Фройд так і не спромігся нав'язати їм ті сумніви, тривогу і побоювання, що мучать англосакський секс психоаналізою.

Українська любов починається плятонічно. Це ліричні уступи із Шевченка і тільки часом поцілунок, украдений у дівчини, коли вона нерозважно задивиться на зорі. Ой!

На еміграції Яр. Славутич прийняв цю платонічність за прісність і написав вірша про "рожеве туге коліно". Тут наш поет виявив себе реформатором на ниві української любови, просто таки — великим революціонером. Але тепер він чомусь уже про коліно більше не пише.

Українець видно зразу, що по вуха закохався. Це, ясно, слабість. Француз — добрий артист, він і почервоніє, і зашаріється, і ручку до серця прикладе. А українець, як почервоніє, то не тоді, коли треба, а рука в нього, буває, й зовсім від кохання як не заніміє. Зате ж він упертий. Це — його єдина зброя. Добра зброя — справжній електро-дизельний танк.

Він ніколи й нікому про деталі своєї любови не розповідає. Та це не значить, що всі українці — непоправні індивідуалісти. Ніяк ні. Сусіди сприймають кожную любов близько до серця, пильно стежать і здають один одному звіт про те, чи любовна гарячка підноситься, чи спадає.

Українська любов — це нерішучість першого поцілунку, це в'язанка квітів, це спів соловейка, це, можна сказати, історія літератури, а її шлях — романтизм, реалізм, модернізм. Доки молоді не одружені — романтизм, женилися — реалізм; трапляється, зрозуміла річ, всякого в сімейному житті. Одного ж ясного дня, чи темної ночі над-

***) Засліплення.

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи

Оіл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO
134 DOVERCOURT RD.
TORONTO, ONT.

PHONE: LE. 2-8829

ходить третій період — модернізм. Це стається тоді, коли молодого заарештовують і зашлють у далекий, холодний Сибір; або ж він і сам виїжджає на еміграцію, в аналізує, гордий Захід. Тоді молода складає собі клучок, втирає слюзинку і вирушає слідом за чоловіком. Модернізм — це брак сенсу, зате вірність почуттям.

* * *

Бейзил дивиться на годинника і вирушає в напрямку до "Сімейного парадизу".

Там на нього вже чекає повна жінка в рожевому, яка зразу ж переходить в атаку.

— Милий! — зненацька вигукує вона, наче в любовному очманінні, і цмокає Бейзила в підборіддя.

Це Сендра.

Він обтягає доли свого жакета і відкашлюється: "Кхм... Кхм...", а вона питає:

— Тобі подобається дивитися на мене? — І обкручується на одній нозі, як маленька дівчинка.

Так! Так! Безперечно подобається, — запевняє її дещо спантеличений Бейзил.

Отож! — підморгує вона по-змовницькому.

-- Поспішаймо в дорогу, щоб не витратити марно часу. Життя таке коротке...

У неї вже є пляник: вечеря на Кінгз Кросі, "гевінг гуд тайм" в Луна-парку, кава в місті на Піт-стріт.

- Таксі! — свистить Бейзил і аж три авта загальмовують перед ним.

І ось на Кінгз Кросі, де до пізньої ночі не вмовкають джази, де за димарями ховаються відьми і під великим круглим місяцем нявчать коти, на Кінгз Кросі Бейзил і Сендра пливуть у повільному ритмі танго, летять на легких крилах віденського вальса, і революційно, вибухово вриваються в короборі рок-ен-ролу, аж десяток Сендриних спідничок роздуваються, наче пелюстки ще невиданої різнокольорової квітки, аж на них двох звертають увагу.

— Скажи щонебудь, — просить Сендра.

— Ну, що,, наприклад?

— Що мої спіднички надають мені великої переваги над усіма тут іншими дівчатами.

— Ну, та ясно! Кхм... Кхм... — закашлюється Бейзил.

Десь біля восьмої години Сендра раптом спиняється, складає свої пухкі руки, як та дитина, що молиться до Бозі:

— Луна-парк. Прошу, прошу!

Знову таксі. Воно котиться мимо осяних вітрин міста, по новому хрумтливому шосе над Секумер Кі, довгим мостом, і нарешті поглинається великою пащею, що стоїть на воротах до Луна-парку.

Від фабричних варстатів, від бюрових столів, від прилавнів, машин пливуть і пливуть туди юрби дівчат і хлопців, на зустріч електричному сяйву, музиці, рухові, з підсвідомою надією втікти від буденщини, оп'яніти від збудження, від гойдання, падання, смикання, крутіння, шарпання, підскакування...

І блазні з прес-пап'є крутять порожніми головами, розкриваючи роти:

— Пе-е-ена! Пе-е-ена!*)

І велетенське колесо скрипить:

— С-с-сикспенс! С-с-сикспенс!**)

І ритмічно цокотить залізниця на американській гірці:

— Ддва боба! Ддва боба! Ддва боба!***)

Гей! Вивертай, хлопче, кишеню, що ти її цілий тиждень старанно наповняв по сім шилінгів за годину, вішаючись на трамвайних поруччях, мокнучи під сиднейським дощем і сохнучи на матравільському вітрі. Вивертай же її сяку-таку! Бо нащо ті й гроші здалися, як їх нема з ким витратити. Ато здохнеш, і собака на могилі не завие...

За який час таксі знову летить до міста. Тут у затишному гомірному еспресо вони замовляють два канучино. Вони сідають аж за останнім столиком і Бейзил ніжно кладе свою руку на Сендрину.

— Ох, Бейзил! — зідхає Сендра. — Ти, видно, будеш на мене сердитися.

Чому?

Та я тобі щось хочу сказати.

... Ну, кажи...

-- А не будеш сердитися?

— Ні.

— І нікому про це не розповіси?

— Ні.

— І в "Сімейному парадизі" не скажеш?

Ні.

-- Слово честі?

Так, слово честі.

-- То слухай. Я знаю, що ти хочеш одружитися і шукаєш собі дівчину. І ти мені подобаєшся. Але я заміж за тебе вийти не можу. Бо я вже заміжня.

Бейзил мовчить.

-- Ну, от, бачиш, уже й сердишся. Мій чоловік тільки те й робить, що газети вечорами читає. А до Луна-парку мене ніколи не поведе.

* * *

Знову Бейзил лежить горілиць у себе на ліжку, а Бил оповідає йому про маленьку жіночку з чесними намірами і чистою білизою.

— А чого ж ти її собі не придбаєш? — думає Бейзил. — Ач он і досі старим парубком волочишся. За вікном блимає голосна і велика рекляма "Купуйте Капстан", і від неї кімната стає то зеленою, то червоною, то жовтою.

Бейзил мовчки встає і бере капелюха.

— На дівчата? — питає Бил.

— Ні, — говорить Бейзил. — На пиво.

Знайомою вулицею він простує до пивної "Травлер". У вікнах "Сімейного парадизу" ще світить. Мабуть, що бос уже пішов додому, а секретарка затрималася за роботою.

— Зайти б і відчитати їй акафіста, — спересярдя думає Бейзил.

*) Пенс — грошова одиниця.

**) Шість пенсів.

***) Боб — шилінг (австралійський жаргон.)

Спиняється і каже вже не таким сердитим голосом:

— А то й так просто зайти, без акафиста, сказати, що не повезло. Все одно нема чого робити.

— Гало, Бейзил! — вітає його секретарка.

— Гало! — він відповідає і сідає збоку, щоб почекати на свою чергу.

Перед дівчиною саме сидить пристаркуватий, задерикуватий. З розмови видно, що він давній клієнт і що його вже тут оженили, але він тим одруженням не дуже захоплений.

Він стукає по столі зігнутих пальцем:

— Ви мене звели з тією жінкою, то ви мене з нею й розведіть. Бо я такої ситуації терпіти не буду. Я вже цього маю досить.

Даремно дівчина намагається з'ясувати йому, що для розводу треба йти до іншої установи. Неприємний клієнт просто вирішив вилити всю отруту, що назбиралася в нього на серці.

— Ви думаєте, що ця вулична жінка допомагає мені в домі? Думаєте, — вона варить їсти або пере мої шкарпетки? Думаєте, вона живе, зі мною, як дружина? Поміляється! Як віддам їй свій заробіток, то й живе. Їй тільки гроші мої потрібні. Гроші і гроші, і гроші — все для цієї непуцящої, що її ви, панночко, нав'язали мені на шию. Гроші! Всі ви, жінки, однакові. Вам лише б гроші. Ви не маєте ані серця, ані моралі, ані почуття вдячності.

Дивиться Бейзил на секретарку, а в неї на очах сльози виступають.

Гей, як не встане ж він, та як не візьме того чоловіка за комір, та як не виставить його за двері, на вулицю.

— Ідіть, — каже, — спати! Вже по п'ятій годині вечора. Роботи кінець. Бачите, он жінка через вас так розхвилювалася, що аж плаче.

Даремно пручається чоловічок і кричить, що всі вони плачуть, як придуркуються. Бейзилова рука, наче та загібалка в бульдозера.

Повертається до секретарки. Думає, чи не запропонувати б свою хустиночку, а тоді згадує, що вона не прасована.

Та в дівчини є своя.

— Трудно задовольнити всіх клієнтів, — каже вона.

— Так... — згоджується Бейзил, бо знає він це з гіркого досвіду. Його теж тут не задовольнили.

— Я вже давно хотіла залишити цю працю. І бос увесь час надокучає своїм залицанням. І відвідувачі тут такі нервові: як не пристаркуваті парубки то старі діви. Трудно знайти іншу роботу, а без роботи теж не можна.

— А чого ж ви не одружитесь? — щирсердно питає Бейзил. — Якщо дружно жити, то удвох легше.

— Е-е! — знизує дівчина плечем.

Потім вона кидає погляд на відвідувача і каже:

— Мені вже пора додому.

Її портмоне на стільці, а пальто на гачку біля дверей. Збираючись, вона питає, наче мимохить, немов би жартома:

— Чи ви все ще хочете провести мене додому?

Бейзил дивиться собі на неї й думає:

— Оце я вже сьогодні відвідав Мімі, і забавив

Сендру. Два рази обпікся на вашому браті, так, мабуть, годі.

А тому він каже ось як:

— Я проведу вас, панночко, тільки з умовою, що ви навчитеся варити борщ та вареники і співати "Ой, ви, люлі-люлі! Налетіли гулі..." Борщ та вареники, — це такі українські страви, а "люлі-люлі" — коліскова пісня.

Тут дівчина починає так сміятися, що Бейзил аж сердиться і червоніє.

— Та я вже вмю робити всі ці речі, — каже вона. — Адже я з Дірки на Полтавщині. У нас там "люлі-люлі" доводиться частіше чути, як тут національний гімн.

І вже поважно, щоб справити солідне враження, вона додає:

— Дірка тільки назву таку фольклору має, а насправді, — це велике місто.

— Ну, то зрештою ми знаємо теж, що воно за місто, — каже до себе Бейзил і допомагає дівчині надіти пальто.

Австралія, 1958.

ВЧИТЕЛІ, БАТЬКИ, СВЯЩЕНИКИ!

Забезпечте своїх дітей до нового навчального року гарними сучасними підручниками. Замовляйте вже сьогодні:

1. Л. Дєполович

БУКВАР

Четверте поправлене видання

за редакцією, змінами та доповненнями П. Волиняка. Буквар має 100 сторінок друку великого формату (10 x 7 цалів, більший від читанок), має гарний великий і виразний шрифт, друкований на гарному папері, гарні рукописні шрифти, багато ілюстрований, добре методично складений, свіжі та якісні тексти.

Ціна — \$1.20.

2. П. Волиняк

БАРВІНОК

Друге поширене видання

читанка для 2-ї класи, 108 сторінок. Ціна — \$1.10.

3. П. Волиняк

КИЇВ

читанка для 3-ої кл., 112 стор.

Ціна — \$1.25.

4. П. Волиняк

ЛАНИ

Друге поширене видання

читанки для 4-ої кл. — 116 стор. — Ціна — \$ 1.25.

5. П. Волиняк

ДНІПРО

читанка для 5-ої класи, сторінок 112. Ціна — \$1.25..

Усі читанки багато ілюстровані, мають нові літературно досконалі тексти, написані сучасною літературною мовою та сучасним правописом, мають багато контрольних запитань та завдань для самостійної праці учня.

Замовляйте безпосередньо з видавництва, школи одержать знижку від 20 до 35 відсотків (залежно від кількості примірників і способу розрахунку).

Подорож у минуле

(“Чорноморці” В. Чапленка)

У ці дні, коли повз наші вікна один за одним проносяться вигадливої форми автомашини, а в небі з вибухоподібним гуркотом проривають звуковий бар'єр незримі “джети”, коли на столах у нас лежать газети з останніми повідомленнями про дослідки з атомовою енергією та плянами подорожі на Місяць — особливо приємно взяти в руки книгу, яка починається таким, викликаючим приступ ностальгії, малюнком далекої України:

“Була пообідня пора теплою серпневого дня 1787 року.

Над степовою річкою Громоклією дримав невеличкий хутір — скількись рогозом та очеретом критих будівель. Ті будівлі — хати, а при них повітки, ліси, стоги пашні та сіна.

Усе це стояло якось упрорідь, гублячись серед городів та густих, як щітка, тернів, що ними пообростали береги Громоклії. Особливо густо було тернів у прибережних вибалках та ярах: вони чорніли там, немов табуниці колючих їжаків.

Зовсім окремо від хутора, на горбі, дримав у цьому стишеному пообідді шестикрилий вітряк”.

У цій, пойнятій сонячною спекою й безлюддям, тиші з'явилась лелека. Вона — “... перед тим пронесла свою хрестувату тіль підвір'ям, махнула нею по білій із жовтою приспою стіні та по рогозовій, зробленій під корінець оселі хати. І вже була свої довгі циби наставила, щоб ними на гатку стати, та звела вгору крила, щоб їх складати, але потім чогось роздумала, — знов вимахнула крилами й похилила туди, де поміж очеретом та кугою лисніли ясні плеса Громоклії. Там була приємна вогкість левади, руді куничані латки очерету, повтикувані прорідно понад берегом сиві куделі верб.

В одному місці верб було густіше, вони скупчилися, немов зійшлися на раду, і зовсім затулилися річку: там була гребля.

І от там, біля тієї купки верб, на яскраво-зеленій плахті левади лелека й вирішила сісти. Сковзнула дугастим заворотом униз і, тицьнувши невдало ногами-цибами в отаву, ще раз підскачила була на крилах, а потім таки стала: звела вгору, як руки, а тоді склала нешвидко — спочатку одно, а потім друге — свої крила. Ставши ж, висока й поважна в своїй чорній запасці, підвела високо довгодзьобу голову-ключку і роздивилась навколо, чи нема, часом, звідкись небезпеки”.

“... На греблі глухо, по м'якому затупотіла кінська хода, почулось кінське пирхання, і з-поза верб виявилось двоє верхівців у козацькому вбранні. Верхівці кинули свої головаті тіні (від шапок) аж до того місця, де вперше була лелека. І ті довгі тіні немов косили придорожні будяки, вибуялі на гноєвищі греблі куці ромену та поодинокі високі й розкішні в тій поодинокості коноплини, бозна як занесені з городів”.

Василь Чапленко любить і вміє малювати “ста-

росвітську” українську природу. Його пейзажі поетичні й настільки плястичні, що часто викликають враження стереоскопічних малюнків. Їх відчуваєш, здається, не самим лише зором, а всіма п'ятьма чуттями.

Барвіста Чапленкова мова виграє всіма нюансами влучної народньої образности, рідкими вишуканими словами, пильно дібраними зворотами. В його оповідному стилі багато м'якого, “гоголівського” гумору, лагідної усмішки над людськими слабостями. В “Чорноморцях” є, наприклад, повний співчутливої іронії опис “сіроми” — злидарів-запорожців, що після зруйнування Січі розійшлися по навколишніх селах та хуторах, шукаючи собі пристановища бодай у чужій скірті сіна. А сцена частування цієї сіроми заможним козаком-хуторянином проситься у фільм. І не тільки одна ця сцена...

Для творчої манери В. Чапленка характерна пильна, я сказав би, любовна увага до мистецьких деталей, хоч, вимальовуючи їх надто ретельно, він подекуди впадає в багатослівність та дещо сентиментальне побутоописування.

Саме це насамперед мали на увазі деякі критики, коли писали про старомодність Чапленкового реалізму. Цим закидам не можна відмовити в певній слушності — якщо ми погодимось з тим, що новочасні літературні стилі назагал значно ляконічніші від попередніх. Стара белетристика часто присвячувала дві-три сторінки тій ідеї, що її новочасні автори висловлюють кількома реченнями. Нині письменники скорше натякають, ніж дають докладні описи та характеристики, прагнучи до того, щоб не кілька сторінок було віддано для оздоблення однієї мислі, а багато мислей було викладено на одній сторінці.

З цього погляду зайвими, бо багато разів повтореними в літературі здаються такі, наприклад, деталі:

“... Молодий козак, ізкочивши з коня на землю, перехопив зразу ж таки з її (дівчини) рук стебло звода, затопив далі цебер і потім моторненько вхопив його нагору, — аж колесо, причеплене на протилежному кінці звода, об землю тарахнуло. Поставив той цебер на цямрину. Але, поставивши...” і т. д.

Певна, не переступаюча за мистецьку міру деталістичності описів, звичайно, не є жодною провинною. Далеко не всіх читачів можна годувати лише концентратами. Навіть такі цілком сучасні автори, як скажімо, Гемінгвей чи Стейнбек, зовсім не прагнуть до ляпідарности стилю. Головне — пильнувати того, щоб деталі не були давніми стереотипами, щоб вони не були неістотними, а насамперед — щоб у масі ретельно повиписуваних деталей не загубився лейтмотив, так би мовити, провідна “мельодія” твору, не заглохли його акценти та не зневизначила загальна тема.

*
*   *
*

“Чорноморці” — історичний роман (я скорше назвав би цей твір повістю, бо його центр уваги не в характерах і їх розвитку, а в певних історичних фактах). Історична белетристика потрібна нам сьогодні не в меншій мірі, як і 50 чи 100 років тому. Вона потрібна нам більше ніж будь-якому іншому народові, бо молода нація може усвідомити себе, тільки усвідомивши історичні шляхи свого становлення.

Історичної белетристики в нас мало й вона в чималій своїй частині вже застаріла. Чимало творів з нашої історії написано російською й польською мовами, але в них наше минуле здебільшого перекручено — відповідно до інтересів наших сусідів, які вважають наші землі своїми. Отже, нам треба продумати свою історію з наших визвольних позицій та через літературні твори ознайомити з нею широкі маси нашого народу.

Про специфіку історичної белетристики написано багато, в тому числі й чимало спірного. З усієї маси теоретичних висловлень я наведу лише найважливіше для цієї статті.

Історичний роман завжди був політичний. Так, навіть романи Волтера Скота мають своєю темою те, що нині називається національною проблемою. Генрик Сенкевич писав свої історичні твори для тих, хто прагнув відновлення старої Польщі. Олександр Дюма описував героїчні часи французького дворянства. Фльобер у “Салямбо” дав сильну й яскраву сатиру на тогочасну французьку буржуазію, змалювавши її у вигляді керівної верхівки Картагени.

Можна навести ще ряд прикладів того, що історичні белетристи бачать події минулих часів очима своєї епохи й інакше бачити їх не можуть. Один літературознавець висловив це дуже влучно: “Береш ліхтар, уже засвічений у твоїй душі, і освітлюєш ним темряву минулого.” У цьому, можливо — пояснення всієї методи історичного роману.

Звичайно, кожна доба має свій власний ліхтар, з допомогою якого шукає актуальних для себе аспектів минувшини. Микола Гоголь, який цікавився лише декоративними, “парадними” сторонами нашої історії, вигукнув:

“Що за радість, що за втіха падає на серце, коли почуєш про те, що давним-давно, і року йому й місяця немає, діялося на світі!”

Але інше — не втіхи, не лише декоративну сторону минулого, а й людські страждання й людські злочини — бачили в історії інші автори.

“Минуле ніколи не залишається незмінним. Воно змінюється разом з нами й завжди йде поруч з нами в нинішньому” — писав М. Волошин. Історичний романіст не має інших шляхів до серця своїх сучасників, крім як залишатися людиною своєї доби та “наснажувати свої твори електрикою свого часу”. Чи треба після цього підкреслювати, що тканина історичного твору має творитися із значних подій? Будні всіх минулих епох мало чим відрізняються від наших буднів і тому в історичному романі опис їх має бути зведений до найпотрібнішого мінімуму. Історичний жанр творить

лише те, що височить над буденним, підносить наше серце й надихає нас національною енергією.

Ті історичні белетристи, які настільки “відв'язуються” від свого часу, що входять у минуле без певних інтересів, нав'язаних їм їх власним часом, перетворюються на простих “розфарбовувачів історичних малюнків”, як хтось сказав. Ось чому А. Кашенко, не зважаючи на його недбалість до свого мовостилу, зробив значно більше для нашого національного відродження, ніж Мордовцев та Данилевський.

Безперечно, історичні белетристи мусять мати на увазі читачів різного культурного рівня й різних літературних смаків — як тих читачів, що їх насамперед цікавить зовнішня фабула, в тому числі й перипетії чийогось кохання, так — через усю градацію читацьких інтересів — і тих читачів, які шукають в історичному романі не стільки, може, цікавої фабули, скільки інтересної і значної історіософської ідеї, відображення “клімату доби”, проникнення в психосвіт тогочасних людей та науки для людей нинішніх.

*
*   *
*

Роман “Чорноморці” присвячений переселенню запорожців наприкінці 18-го сторіччя на Кубань, отже заснуванню Кубанського козацтва.

Відразу після остаточного прилучення України до Російської імперії Петербург енергійно взявся й за психологічне приєднання її до своїх володінь з тим, щоб ліквідувати “развратное мнение малороссиан, по коему представляют себя народом от здешнего (російського) совсем отличным”, як писала Катерина Друга.

Важливою подією в ряді скерованих до цього заходів було зруйнування Запорізької Січі та заслання непокірного кошового Кальнишевського на Соловецькі острови, а тієї старшини, що не схилилася перед Петербургом, — у Сибір. Після цього січовиків, які потрапили в руки російського війська, було перетворено на селян чи міщан, а якусь частину записано в так звані пікінерські полки російської армії. Потім Катерина почала роздавати запорізькі землі дворянам своєї імперії, серед яких була й невелика, порівняно, група новоявлених “малоросійських” поміщиків з числа тих старшин, які переметнулись на сторону колонізаторів.

Чимала кількість запорожців після зруйнування Січі подалась у Туреччину і, не зважаючи на запрошення Петербурга вернутися назад, заснували нову Січ за Дунаєм. Щоправда, через якийсь час деякі з них таки вернулись назад.

Щоб збільшити число поверненців з Туреччини та припинити дальші втечі козаків з України, а також щоб використати запорожців для своїх воєн, Петербурзький уряд доручив своїм офіцерам з колишньої запорізької старшини — Антонові Головатому та Захарові Чепізі відновити Запорізьке військо, звичайно, під пильною контролею російської влади.

Це військо спочатку називалося “Вірним Військом Запорізьким”, а згодом “Військом Вірних Козаків Чорноморських”. Таким чином була усунена згадка про запорожців.

Спершу чорноморці оселилися біля Дніпровського лиману. Потім Катерина “подарувала” їм територію між Дністром і Бугом. Військо почало швидко зростати. Проте кількість поверненців з Задунайської Січі була невелика; в нове козацьке військо намагалися влитися ті, що шукали порятунку від кріпаччини, а це поміщикам було не до вподоби.

Колишні запорізькі землі вже були роздаровані Катериною її вельможам. Був потрібен новий земельний “фонд” для швидкого багатіючого російського дворянства й Петербург почав роздавати дворянам та всяким колоністам козацькі землі між Бугом і Дністром. У кріпаки почали попадати й чорноморці.

Щоб урятувати своє військо від повернення в кріпацтво, Головатий, Чепіга та перший отаман чорноморців Білий удалися до Петербурзького уряду з проханням надати їх військові іншої території для поселення. Це збіглося й з бажанням уряду. Він не хотів, щоб бунтівливий козацький елемент залишався в Україні, який треба було “замирити”. Крім того, “Новоросію” мали вкрити дворянськими маєтками.

Катерина Друга досить охоче дала чорноморцям грамоту на землі між Озівським морем і рікою Кубань — по сусідству з неспокійними кавказькими горянами, яких треба було тримати в узді. Кубанське військо мало бути буфером між ними й Росією.

Не всі чорноморці згодились переселитися на кубанські землі, але кілька тисяч козаків Чепіга й Головатий все таки набрали і наприкінці серпня 1792-го року на Кубанщині з’явилися перші українці.

На загальному тлі цього сумного для України часу, коли недавно ще вільні козаки брутально заганялися в імперсько-дворянське ярмо, а тисячі запорожців були змушені покинути вітчизну, щоб плодити яничарів, — В. Чапленко розгортає історію молодого Левка Сердюченка, який уперто врятується з панської неволі до козацької свободи.

Хоч роман і називається “Чорноморці або кошовий Харко з усім товариством”, проте в основному він являє собою оповідь про пригоди Левка, зокрема, про його два любовні “романи”, які в загальній структурі твору займають, на мою думку, непропорційно багато місця. При цьому короткочасний любовний зв’язок Левка з Катрею Гриценківною, що служить свого роду інтермедією в його основній любовній історії, композиційно взагалі зайвий, бо ні на які інші події в творі не впливає.

Без Левка в романі обходяться з десяти розділів лише два. Оскільки ж Левко — лише дрібна трісочка у вирі фатальних подій, ще й обертається на периферії тих подій, то таким чином автор добровільно відмовився від багатьох можливостей дати справді широко, всебічну картину доби.

*
*   *
*

У якій же саме мірі авторові вдалося передати своїм читачам дух доби, її зловісні кольори, гнітючу її атмосферу, відчуття трагічної долі народу? Чи вдалося йому в цій історичній темряві знайти

бодай маленькі жаринки, якими ще жила в народі воля до самозбереження?

Як я вже мав нагоду відзначити вище, чимало акцентів, що їх вимагає тема, розпливлося в рясноті деталей побутового характеру. Епічно-спокійна, переважно розмовна оповідна манера, забарвлена щонайбільше добродушною іронією, не сприяє увиразненню теми.

Деяким простодушним читачам може навіть здаватися, що переселення козаків на вільні кубанські землі — позитивна подія і що Катерина Друга зробила запорожцям, якщо не послугу, то принаймні поблажку, давши їм змогу ухилитися від ярма, яке ось-ось мало лягти їм на шию.

Я зовсім не збираюся вимагати того, щоб в історичну белетристику впускали сильну дозу тенденційної публіцистики. Зовсім ні! Не треба — бо це антихудожньо — розжовувати все до кінця, до безсмачного м’якуша. Треба стимулювати самостійне мислення самих читачів, а для цього дати їм матеріал для думок. Спрямована до цього літературна техніка новочасної літератури є великим позитивним її здобутком у порівнянні з старим письменством.

У “Чорноморцях” є все потрібне для того, щоб дати читачам яскраве розуміння тогочасних подій та ролю їх учасників. Є в творі й картина наступу чужих і своїх поміщиків на недавно ще вільну сільську людність. Є й гнівний протест селянства та його заступників у особі колишнього канцеляристи Полтавського полку Коробки, що його варто було б зробити героєм окремого твору. Є й вільнолюбні розмови в різних середовищах.

Коробчині вірші, а особливо його “жалісна гісторія” села Турбаїв являють собою чудові зразки стилізованої мови. Ось заголовки і початок цієї “гісторії”, написаної тодішньою літературною мовою:

“Жалісна гісторія (про різні пригоди та бідства нащадків сармато-козацьких, у селі Турбаях прожиття маючих, стилем гісторичним оповіджена).

Непереносні злигодні сьогочасні села Тубаїв бачивши, задумав я дізнатися, з яких причин се постало, як ся відбувало і як те ся стало, що нащадки вольних козаків до неволі тяжкої панів Базилевських попались. Сим хочу показати права турбаївських людей на незалежне від панів поміщиків Базилевських прожиття...” і т. д.

Є в творі характеристика “вірного війська запорізького”, яке “хоч наче й те, та не те”, бо “раніше й самого чорта не боялося, а тепер усякого пана боїться”.

Показано в романі й поміщиків Базилевських, які два чи три покоління тому ще були Василенками; Карабина, Тетюковського, що вже закидає по-московському. Діють у ньому й справник Василенко, всякі осавульці та інша рабська дрібнота, що готова вірно служити новим панам.

Уміло маневруючи всіма цими персонажами, протиставлячи відщепенців тому народові, який вони зрадили, пристосовуючи свій мовостиль до підтексту, зокрема надаючи йому більшої експресивності, автор міг би викликати в читачів фундаментальнішу, більш вражаючу, емоційно насажену візію епохи. Цій меті мали б служити добір епі-

зодів та діалоги персонажів, які б створювали загальну атмосферу. Ні сантиментальні, ані комічні сцени потрібної згущеної атмосфери створити не можуть.

Надмір "геппі-ендів", щасливих закінчень бо-дай для головних персонажів твору, позбавляють його справжньої трагедійності. Не зважаючи на наявність у романі майже всіх можливих драматичних аксесуарів, сама драма звучить трохи приглушено.

Поїздка Головатого в Петербург та його тактика "лисячого хвоста", на перший погляд, може здаватися гумористичною, але насправді вона глибоко трагедійна. Тактика лисячого хвоста, ця "сила в слабості", це все таки зброя слабшої сторони. І "цариціної армії капітан" Чепіга і Головатий діють у творі як слухняні виконавці наказів з Петербурга.

Сильнішими фарбами міг би автор показати й трагедію "вірних запорожців", трагедію, яка полягала в тому, що в той час український народ у головній його масі вже був психологічно зламаний і "приручений" російською імперією.

Надзвичайно драматичною ілюстрацією тієї доби міг би служити епізод, у якому колишні товариші-січовики б'ються між собою, бо перебувають у складі воюючих армій — російської і турецької. Набагато сильніше могла б прозвучати оця сцена:

— А збей-ка, казак, он ту шапку! — звернувся до Порохні офіцер, указавши на козацьку шапку серед турецьких фесок. — Это, должно быть, неверный запорожец...

Порохні серце стислось: йому наказувано стріляти на своїх. Але мусів покоритися тому наказові. Націлився він, але так, щоб не влучити, — вище голови: краще сором, аніж смерть товариша, а може... й брата.

Ляснув постріл — і козацька шапка впала як збита квітка. Сталося це, либонь, тому, що той козак саме тоді, як Порохня стрілив, підвівся вгору.

— Маладчина! — похвалив офіцер, поплескавши доброго стрільця по плечі. — Получиш крест...

Порохня гидливо всім тілом відсмикнувся, відчувши в серці біль.

— От тобі й умовились стріляти вгору! — подумав. — Прости, брате, невільний гріх!"

"... Побачивши Порохню, один з полонених турецьких запорожців сказав:

— А твого брата вбито... Он!

І показав на мертвого козака, що лежав, розкинувши руки, на дні байдака. Біля голови мерця лежала та шапка, що її недавно збив Порохня.

— Це я його вбив, — сказав Порохня глухим голосом. — Як Каїн Авеля!

І схилився над убитим братом у невимовній тузі".

... Трактування автором цієї потенційно надзвичайно сильної сцени залишає почуття невдоволення. "Серце стислось", "відчувши в серці біль", "у невимовній тузі" — все це виснажені, слабкі, просто сантиментальні, надто бліді слова, щоб вони могли "перевернути читачеві душу".

Якщо В. Чапленко майстерно малює ліричні пейзажі, то значно блідіші його герої. Вони не досить індивідуалізовані, а тому їх здебільшого трудно собі уявити як істоти, наділені не лише "типовими", але й власними рисами вдачі.

Краще від інших запам'ятовуються Коробка та деякі із другорядних персонажів, у першу чергу з-поміж запорожців, але й у них забагато літературної традиції. Позбавлені індивідуального обличчя насамперед такі історичні особи, як сам Чепіга та Головатий.

Герой роману Левко Сердюченко — парубок мало цікавий в усіх відношеннях, а він же мав би уособлювати в собі своєрідність і багатство української вдачі. Його кохана Івга — так собі чорнобрива з картини Пимоненка.

Блідість дійових осіб органічно пов'язана з особливостями композиції. Автор не дає своїм героям належних можливостей виявитися — насамперед тим, що здебільшого ставить їх у не досить оригінальні ситуації, — в яких до них опинялися численні герої інших творів. Тому мені хочеться закинути авторові брак гострішої сюжетної вигадки.

Навіть ті з ситуацій, показаних у творі, які могли б бути трактовані з справжнім почуттям драматичного, вийшли дещо безбарвними тільки тому, що автор не схотів відмовитися від епічно-спокійної оповідної манери. Вище я навів, як приклад, сцену змушеного братовбивства. Не драматизовано як слід і вбивства Тетюковського під час бурі на морі. І ще дещо.

Поставивши в центрі свого твору нічим особливим не прикметну постать Левка, автор уперед визначив переважно лірично-побутовий характер свого роману. Але й Левко міг би зазнати значно

DARC

PHOTO
SALON

DARC

PHOTO
SALON

DARC

PHOTO
SALON

Д
А
Р
К

Модерне фотографічне студіо в Чикаго, славне мистецтвом між своїми й чужими.

2059 W. CHICAGO AVE.

CHICAGO, ILL.

Науmarket 1-2254

цікавіших пригод — цікавіших, ніж оті його два кохання — особливо позбавлений усякої поезії його зв'язок з Катрею. Тут до речі буде відзначити, що й сцена по шлюбі Левка з Івгою — сцена, треба сказати, надто “натуралістична” — випадає з твору того загального характеру, який йому надав В. Чапленко.

У згоді з своєю концепцією “збагаченого реалізму” В. Чапленко вставив у роман поетично написану легенду про Чепігу-характерника, тобто чаклуна. Мені, однак, здається, що в цілковито реалістичному творі ця легенда (без жодного застереження, що це лише легенда) виникає якось несподівано, бо не ввіткана органічно в композицію твору.

Підсумовуючи вищесказане, я хочу підкреслити, що, знаючи В. Чапленка як письменника високої ерудиції, сумлінності та працездатності, як автора, наділеного безперечно здібністю поетичного сприймання світу, я мав усі підстави поставитись до “Чорноморців” з усією можливою вимогливістю.

Василь ЧАПЛЕНКО

ДЕСЯТЬ СТОРІНОК РОМАНУ І ЩЕ ДЕШО

Скількись місяців тому вийшов нарешті в світ другий том великого Самчукового задуму — роман “Темнота”. Видала його Українська вільна академія наук у США, з частковою допомогою Східньо-європейського фонду, як це зазначено на одній з перших сторінок книги. Надаючи великої ваги нашому культуротворенню поза межами нашої поневоленої батьківщини і будучи автором рецензії на перший том цього задуму (“Нездійснений задум”, “Пороги”, ч. 21-22), я нетерпляче чекав появи цієї книги, і як вона вийшла, з цікавістю “накинувся” на неї. Став читати — і недомисленно спинився. “Ой, знову щось не так!” — шибнуло в голову. Пішов далі — і переконався, що і в цьому другому томі не тільки “щось не так”, а все “не так”, та ще й так не так, як цього не було й у першому томі (маю на увазі технічний бік тексту, про що буде мова далі). І отих різних “не так” у книзі так густо, що просто фізичної немає змоги розглянути річ у всій її цілості. Тим то я вирішив проаналізувати тільки десять сторінок тексту, тобто тільки п'ятдесят його частину, бо в книзі аж 493 ст. Крім того, обмеживши завдання десятьма сторінками, можна уважніше розглянути **деталі тексту**, бо в такому випадку, як цей, важливіше починати з цього, щоб стало ясно, чи варто аналізувати цілість і її “глибші проблеми”. Для стислості зупинюся на окремих складниках.

1. **Автор і дійсність.** На перших десятих сторінках свого роману (ст. 9-20) автор дав два невеличкі розділи; у першому з них показав засідання ЦК КП(б)У, а в другому — головного героя роману Івана Мороза, його зустріч з Мишком Калениченком (у книзі помилково — “Каминиченко”). Історично це був “кінець НЕП-у” і по-

На ряд моїх критичних зауважень автор напевно відповідь, що ті читачі, яким він адресував свій роман, залишилися б байдужі до стилістичних засобів модерної літературної манери, а вибір героя — справа автора.

І він, мабуть, матиме слушність. В усякому разі ті читачі, що їх мав на увазі В. Чапленко, прочитають його твір з інтересом і користю, бо написаний він прекрасною й барвистою мовою, дає плястичні й мальовничі картини давноминулої доби та, нарешті, примушує плідно замислитись над наукою нашої минувшини. Особливо хотілося б, щоб цей твір потрапив у руки нашим братам — кубанцям та ще раз нагадав їм, що вони — плоть від плоті і кров від крові великого українського народу.

Ми охоче рекомендуємо “Чорноморців” тому колові “несофістикованих” читачів, для якого В. Чапленко написав свій твір — цю подорож у минуле, в далекий світ наших предків, що їх турботи й прагнення такі близькі нам і сьогодні...

чаток суцільної колективізації (1928 р., як це зазначив автор на ст. 11). Але глибоко помилився б той, хто повірив би Самчукові, що та дійсність була така, якою він її показав. От, на засіданні ЦК КП(б)У, що на ньому вирішували справу колективізації, були присутні не тільки члени ЦК, а й “представники науки, літератури, театру, кіна, малярства, музики, робпрофспілок” (?), і враження таке, що це страшне діло розпочинала не купка верховодів, у даному разі “український” ЦК, з доручення Москви, а трохи чи не весь український народ, через своїх найкращих синів. І саме засідання відбувається зовсім мирно, в спокійній атмосфері, дарма що, за словами автора, були такі моменти, коли “напруження доходило до свого верха” (?) і “слухачі від напруження німіли” (?). Справа в тому, що ці моменти витворював доповідач Круглов своєю промовою, а не виникали вони в процесі боротьби якихось фракцій чи членів ЦК. Навпаки, всі члени тільки мирно сиділи й слухали чи, як пише тугий на гумор автор, “від напруження німіли” (ст. 13). Мирність атмосфери підкреслювала й постать доповідача Круглова, просто жалюгідного в зображенні автора. Не відповідає дійсності й те, що з такою важливою місією, з дорученням фактично розпочати на Україні другу громадянську й протиукраїнську війну Москва могла послати на Україну якогось там професора-теоретика. Ні, в таких випадках Москва посилала котрогось із своїх старих ікласних вовків, таких, як Молотов, Каганович, Постішев. Не відповідає дійсності й показ побутово-матеріального стану СРСР за НЕП-у. Автор же пише, що висланик Москви Круглов прибув на засідання в “куцо́му, обтріпаному (?)” пальті і тем-

носиньому, з поплямленими відлогами (?) піджаку” (ст. 9), після засідання їхав “старомодним, фірми Форда, темного кольору автом” (ст. 13) і спинявся ночувати в “малій, довгастій кімнаті на білому (?) залізному ліжку; на ногах у нього було “зашлапане (?) взуття”, а як те взуття він скинув, то виявилось, що його “покоцюрблені ноги” були “в жовтавих, вовняних з порваними носками (?) шкарпетках”, що з них “виглянули (?) пальці з необрізаними нігтями” (ст. 14). Укривався цей неохайний професор у готелі “шорстким, сірим, вояцьким покривалом” (ст. 14; коми тут авторові, В. Ч.).

Як відомо, за НЕП-у СРСР торгував із закордонном, свої фабрики теж дещо з т. зв. “ширвжитку” виробляли, і комуністичні бюрократи та верховоди жили не згірше за справжніх “буржуїв”. Не даром же Бухарін (а Самчук саме з нього “списав”, портрет цього Круглова) викинув був гасло “Багатійте”! Навіть пізніше, під час голоду, такі типи, як цей доповідач, ніякої матеріальної скрути не знали. (І це показав далі сам автор, пишучи про роботу Івана Мороза на Півночі).

Непереконлива ситуація й у другому розділі. Умови зустрічі Івана Мороза з Мишком Калениченком більше скидаються на часи воєнного комунізму, як на ситуацію 1928 року, коли й такі секретарі райкомів, як Мишко, були вже неможливі, коли вони не могли вже так примітивно, по-селянському жити (закурена хата, стіл незастелений, на столі “кілька калож молока, черепок сірої, грубої соли і зім’ятий, заношений кисет з махоркою”; ложки — “заіржавлена залізна” і “дерев’яна, обгризена війська”; їжа — майже сама картопля). Незрозуміло, чому Іван Мороз у такій паніці та без документа, коли його батька ще навіть не розкуркулили (Іван боїться ночувати в своїх тощо). А перед тим він вісім років “макабрично” чекав у камері смертників! Він був у камері вісім років, а дочка в нього “чотирилітня”! Отже, якась непогодженість фактів. Може, тим критикам, що не люблять “крапки над І”, це й може заімпонувати, та звичайний читач навряд чи це схвалить. Все це свідчить про те, що автор не вивчив матеріалу своєї теми, не подбав про правдоподібну його передачу в реалістичному творі.

2. “Філософія”. Улас Самчук любить “філософію”. Його герої без таких розмов просто не можуть бути. І такі “філософські” розмови провадять усі три персонажі з цих двох розділів — Круглов, Мишко й Іван. Не зважаючи на те, що засідання ЦК КП(б)У було суто політичне, Круглов, цей “головний коментатор (?) генеральної лінії партії” говорить як “філософ”. Він охоплює історію людства за два мільярди років, подаючи її як історію тиранів, богів, рабства, інквізиції, ідеалістичної філософії тощо. Старому світоглядові Круглов протиставить науковий. Подаючи все це в пляні іронії (хоч без найменшого усміху!), як “темноту”, автор (Самчук), очевидячки, висуває протилежну тезу, не розрізняючи доброго й злого, засуджуючи разом з більшовизмом і найвищий досяг людини на землі — науковий світогляд. Мишкова “філософія” зводиться до того, що він свідомий своїх “законних обов’язностей”, сві-

домий того, що всяке “государство є государство”, як також свідомий і класових розбіжностей між ним і Іваном (дарма що вони двоюрідні брати). Іван вивив свою “філософію” на початку третього розділу (ст. 21). Не зважаючи на класову ворожість до більшовицького режиму, він скоряється перед його “титанічною” силою, розуміє, що до старого, повороту не може бути. “Ось НЕП, ось знов усе ожило, зник голод, з’явилася віра. Але разом з тим він також знав, що “всьому кінець”. Ні і ні! Не такі там, на тому верху люди. Не розумів їх розумом, але відчував їх титанічну, руйнуючу, негамовану нічим природу. Ні, ті від свого не відступлять, поки вони ще живуть. Їх більшість. І вони агресивні. І вони переможуть”. (Ст. 21). Така “філософія” пізніше призвела до його вірної служби цьому режимові... Це “філософія” звичайного пристосування, а не борця... А Самчук же подає його як позитивного героя!

3. **Характери.** Заступник отого “титанічного” режиму “відомий і заслужений професор (?) з Інституту Маркса-Енгельса-Леніна Іван Сергійович Круглов” — жалюгідна постать, “чоловічок” (як його називає автор), що його притомила ота доповідь. І він ні на що не претендує. Ось як подає його автор наприкінці розділу: “Ще мить, ще кілька рухів, звуків, і чоловічок скромно лежить горілиць, прикритий шорстким, сірим, вояцьким покривалом” (знов кажу: знаки авторові, В. Ч.) Іван Сергійович Круглов. Він відпочиває. Спить”. (Ст. 14). Мишко — брутальний, некультурний, п’яниця, але, як уже казано, свідомий своїх обов’язків, свідомий того, що й у нього душа не “собача”, не “з кізьяка”. Іван Мороз, за задумом автора, — сильна вдача, жадна будь-якої господарської діяльності.

4. **Зображувальні засоби.** Досі була мова про “що” цих Самчукових десяткох сторінок. У цьому матеріалі можуть бути хиби очевидні, що їх можна тільки констатувати (і я це відзначив у п. 1), але можуть бути й моменти, з приводу яких можна сперечатись, як наприклад, про оті характери. Та для мистецького твору найважливіше, як автор усе це подав, якими засобами і з якими ефектами. Як, наприклад, Самчук створює образи своїх героїв? Він насамперед подає портрети їх. Ось Круглов. Це “людина літня, низька, присадкувата, рудувата клинцем борідка оздобила його обличчя, старомодні (,) з гострими шкелками (?) окуляри доповнюють його зеленкаві очі, куце, обтріпане пальто і темносиній, з поплямленими відлогами (?) піджак творять (?) його одяг”. (Ст. 9). Розгляньмо цей портрет критично! У ньому нагромаджено багато “рис”, але це гола описовість, безобразна мова, утерті слова, що не “малюють” перед очима читача нічого яскравого. “Низька” й “присадкувата” — тавтологія. Як то “рудувата” борідка може “оздоблювати” обличчя? Та автор далі ще більше заплутує уявлення про цей образ! Він же пише: “Він чимсь нагадує славного (?) всесоюзного старосту Михайла Івановича Калініна і, не зважаючи на волосся на голові, самого великого (?) Ільїча (?)”. Це суперечне поєднання: Калінін на вигляд був типовий “русак”, з борідкою “клинцем”, а Ленін мав монгольські риси

обличчя, “оздоблені” еспанійською. Це поєднання розбиває образ. Навряд чи до речі згадав Самчук і оті його “необрізани нігті”. Чи такі деталі людина помічає, коли дивиться на цілість? Поведінка Круглова нетипова для “доповідача з центру” і тому суперечить порівнянню з Ільїчем.

З портрета почав автор і образ “райкома Ліпляви” (треба б: “секретаря райкому”, В. Ч.). Мишка Калениченко. Це дуже деталізований портрет. “Сидів за столом, обіпершися грудьми, — лікоть вліво, лікоть вправо. На ньому шкуратянка, місцями витерта до живого, рукави гармонію, відлоги (?) звоями. Сива смушева шапка над твердим, мастким (?) чубом, міцний носик, плями вусиків і кругле з ямкою підборіддя”. (Ст. 14). Як можна сидіти за столом, “обіпершися грудьми”? Може, “злігши грудьми”? Який то “масткий чуб”? Може, “масний”? Бо “мастким” може бути сало чи щось інше, що дає багато мастила. Який то “міцний носик”? Міцність — і здібніла форма! Усі ці деталі сумнівної мистецької вартости розбивають образ, заважають цілості. У справжнього майстра мистецького слова часом буває досить одного “мазка”, щоб змалювати образ у його цілості, — у Самчука, на жаль, цього немає. Але цей образ — образ Мишка Калениченка — доповнений поведінкою й діалогом. Він увесь час рухається, жестикулює, говорить, п’є горілку. Але все це (разом з отією “шкуратянкою”) типове для подібних типів з часу воєнного комунізму, а не для 1928 р. Говорить він російсько-українським жаргоном, і це типове для неінтелігентного партійця, на жаль, Самчук дав тут хибні російські звороти, тобто звороти, що їх навіть такий партієць не міг уживати (я це відзначу далі).

Портрет Івана Мороза ще більше “затемнений” деталями. Ось він:

“А побіч, на розхитаній табуретці, Іван Мороз — довгий, худий, ніс сокирою, сплюснута голова і купа розбитого конопляного волосся. Сонце, вітер і земля надали йому барви й запаху”. (Ст. 14). Що то за ніс “сокирою”? Такі носи типові для кавказців, а не для українців чи слов’ян узагалі. А яка то “сплюснута голова”? І як вона сплюснута — з боків чи від потилиці й обличчя? “Розбите конопляне волосся” теж не дає виразности. Неясно — кому чи чому (може, Іванові, може, тільки його волосся) надали “барви й запаху” сонце, вітер і земля. Такий невпорядливий чоловік навряд чи може подобатись жінкам, але Самчук примусив їх і в першому і в цьому другому томі просто накидатись йому з своєю любов’ю (Наталка, Людмила).

Але ці три портрети, свідчать про певні зусилля автора писати **образно**, дбати про **образність своєї мови**. Очевидячки, письменник узяв на увагу мою заувагу в рецензії на перший том про “наскрізну безобразність” його мови. Це добре, це обов’язкове для белетриста, бо цим він відрізняється, наприклад, від публіциста. Але це не всякому письменникові однаково легко дається. У В. Винниченка, наприклад, образність лилася стихійно, тимчасом як М. Коцюбинський здобував її великою, філігранною працею. Згадані Самчукові зусилля виразно засвідчили, що **в нього взагалі**

цього хисту немає. Він не вміє спостерігати й передавати характерні явища, риси, не вміє дати типового руху, влучно щось визначити епітетом чи іншим засобом мовного образотворення. Звідси й оті хибні в його портретуванні. А ось як він, наприклад, передає мовлення персонажів: Круглов спочатку “глухим, бубнявим голосом щось мимрить” (це в доповіді на зборах!), а потім “не мимрить, а рубає, б’є, громить”. Навряд чи можна зробити таку математичну з “бубнявим голосом”! Ще гірше передає автор Мишкове мовлення. Він спочатку “бубняво викрикнув” (як це можна?), потім “простогнав”, далі “прохарчав” і нарешті “прохрорів”. Усе це слова, абсурдно вжиті. “Хроплять”, як відомо, люди тільки в сні, а коні з переляку! Або ще таке: “Його (Мишкови) округлі карі очі напружено тремтять”. Як можуть “тремтіти” очі? Може, повіки? Або як це можна “запахати рота цигаркою”? Може, навпаки, запхнути цигарку в рот? І так далі і тому подібне. Але всього не можна виписати й обговорити. Тільки поодинокі вдалі образні вислови на цих десятих сторінках трапляються, як от, наприклад, про п’яного Мишка: “Стояв урозкрач, цупко, ніби на пливучій крижині”... Але вони не рятують усього тексту.

5. **Діалог**. Добрим діалогом Самчук теж не володіє. У нього, наприклад, чомусь усі персонажі люблять повторювати слова. Мишко, наприклад: “Знаємо, знаємо”... “Ні, ні”... “А... А”... “Ти, ти”. І як би це тільки Мишко, то це можна б виправдати, як характеристичне явище його мови, та, на жаль, це наявне й у всіх інших його персонажів, тільки на дальших сторінках.

6. **Мова, правопис, розділові знаки**. Знаючи волинське походження Уласа Самчука, можна було б сподіватися наявності в його мові якоїсь дози волинізмів. Очевидячки, в даному разі волинізми мали б залишитись тільки як несвідомі залишки мови його дитинства, бо тема “Темноти” їх уже виключає. “Темноту” Самчук повинен був уже написати загальноукраїнською літературною мовою, побудованою, як відомо, на південно-східньому наріччі. А тимчасом волинізми і в цьому томі, як це я відзначав свого часу й у першому, великою мірою наявні. А втім, справа тут не тільки в волинізмах, дефектність його мови на цих десятих сторінках значно складніша, “заплутаніша”. У ній бо накопичено таку силу різних інших неправильностей, що просто вірити не хочеться, що це писала людина, яка змалку говорить українською мовою, людина, що повинна мати через це українське мовне чуття.

Але почну таки з волинізмів (незалежно від їх походження). Це насамперед займенкові форми “то” (те), “та”, “той”, ужиті в функції “це”, “ця”, “цей”. Далі такі слова, як “уста” (в розумінні “губи”), “перестрашені”, “брама” (ворота), “границя” (межа), “сьогодні” (тепер), “панове” (у функції називного відмінка), “батрак” (наймит), “макабричний”, “вша” (?). Далі синтаксичні побудови типу “викрикнув до відчинених дверей” (замість “у відчинені двері”, бо “кричав” він до своєї жінки Ганни, що була в іншій кімнаті), “що є світ”, морфологічні явища — “докінчив”, фонетичні явища — “відопхні”.

Наявні в Мишківій мові росіянізми виправдані його суспільним становищем, але й у цій мові є росіянізми неправильні. Так, Мишко каже: — “Отак фіть! І наших нету!” А треба: “І ваших нет!” Він же каже: — “Какое такое мойо собаче діло!” “Собаче діло” — вислів образливий, і так сказати можна тільки про іншого — не про себе.

Є росіянізми і в мові самого автора: “точка”, “поблажливий”, “представляє”, “вездесущий”, “невмолимо”, “ура”, систематично повторювана конструкція типу “піти за чимсь” замість “по щось”, форма передминулого часу “хотів було”, і інше. До росіянізмів треба віднести й постійне недоречне називання людей по-батькові, що його “скупчено” дав Самчук на ст. 10, де всіх більшовицьких діячів так названо (“Григорій Іванович Петровський” тощо). Так, в українській мові така форма звертання є, але тільки як **форма звертання**, тобто в діялозі, при безпосередньому взаємненні з близькими знайомими. Називати ж обов’язково по-батькові далеких і чужих людей — це абсурд. Набридає прилюбність авторова до перекладених російських висловів та цитат (в мові самого автора).

Досить часто вживає Самчук українських слів у невластивому розумінні. Це насамперед сама назва твору “Темнота” (темрява), бо з тексту виходить, що він не мав на увазі “темноту” — темних людей. Далі “уста” (губи), “відлога” (лацкан), “покривало” (замість “укривало” в розумінні “ліжник”; “покривало” може бути тільки на мерці), “непокритий” (стіл; треба “ненакритий”), “навертається” (“власть”), “запхати” (згадуване “цигаркою рот”) і інше.

Допускається Самчук якогось чудернацького вживання часів у дієслові — поєднання минулого з теперішнім. Напр.: “ніби воно везе якусь рідину, бігло... авто”; “Іван не відповів, і це особливо злить Мишка”. Є просто заплутані синтаксичні конструкції (ст. 10, абзац другий).

Не зовсім додержується наш автор сучасного, вживаного на еміграції правопису і тому пише: “Ільїча, неп (НЕП), КПБУ, “дааа”, “канняя” (де він узяв таку передачу розтягнутої мови, навіть приголосного “н”?).

Але вже щось зовсім незрозуміле із розділовим знаками! Ком, наприклад, у тексті так багато, як маку, але вони або стоять не на місці, або відсутні там, де мали б бути. Наприклад, в одному двічі згадуваному описі “покривала” Круглова вони зайві.

Наведу одне речення: “Так чи інак, Іван Сергієвич (,) дійсно (,) був учнем семінарії, з ідейних причин її не скінчив, був засланим Сибіру, без сумніву (,) тікав звідти, як, (?) також без сумніву (,) був на еміграції у Швейцарії”. Коми в дужках — пропуски.

Не краще стоїть справа і з рисками, що часто стоять там, де їх не треба, і відсутні там, де вони потрібні. Лапку автор теж уживає довільно, як от: “під псевдонімами: Друг, Спартак, Ізгнанник”. Особливо багато помилок у знаках при прямій мові. Так, на ст. 11 поряд стоїть таке: “промовець негайно додає: Їх філософ...” (отже, без лапок і з великою літерою) і таке: “дослівно так і каже:

“тим добром...” (отже, з лапками і з малою літерою).

7. Техніка белетристичного тексту. Як відомо, техніка розміщення белетристичного тексту має свої особливості. Особливості ці, наприклад, супроти наукового тексту виявляються в тому, що частіше трапляються абзаци, діалоги мають окремі рядки тощо. Правда, іноді письменники роблять свідомі порушення цієї “традиції”, як це робив, наприклад, М. Хвильовий (за прикладом Б. Пільняка), позначаючи абзаци крапками, відсуваючи частину тексту направо тощо. У Самчука такого свідомого порушення цієї техніки нема, але нема й певної системи, зокрема в передачі діалогу. Тим то його текст справляє враження **технічної неписьменності**, хаотичної неупорядкованості, — явища, що його годі знайти в якомусь добре виданому белетристичному тексті. І це не дрібниця для книги...

8. Висновки і оте “дещо”. Таким чином, розгляд десяти сторінок Самчукової “Темноти” показує сумну картину. Правда, дехто може сказати, що не можна робити висновків на підставі тільки п’ятдесятої частини тексту, що інші частини книги можуть бути кращі. Не заперечую, що на цій підставі можна зробити тільки **обмежені висновки**, бо я не розглянув основних моментів, наприклад, сюжету, розвитку героїв, ідейної проблематики. Але ж характер тексту, його мистецька недосконалість та технічна неупорядкованість, на протязі й усієї книги такі, а тому й ці “обмежені висновки” мають свій сенс. Вони бо, ці висновки, свідчать про те, що й цей другий том Самчукової трилогії — неповноцінний твір. Літературний твір — це явище мовного мистецтва, і коли в тексті відсутня будь-яка мовна культура, мовно-зображувальні засоби абсурдні, то не можна говорити й про якийсь літературний досяг. І трудно припускати, щоб автор такого тексту міг дати якісь глибші проблеми, значніші образи людей тощо на більшій кількості сторінок. Швидше можна сподіватися, що це буде тільки “самая крупная книга” (неправильний російський вислів, що його вклав Самчук в уста Сталіна), видана на еміграції, а не “найвидатніший твір” навіть серед творів самого Самчука. А втім, почекаємо, що скаже про цілість “Темноти” той наш критик, що свого часу проголосив перший том трилогії початком “роману-ріки” (Гр. Шевчук).

І вони ж таки, ці висновки, автоматично висуюють питання: хто морально відповідає за таке дивовижне видання? Автор? Мовний редактор Петро Одарченко? Різні “експерти” УВАН? Чи УВАН як наукова організація в цілому?

Щодо автора, то можна висловити тільки здивування, що цей старий письменник і досі не вивчив знаряддя своєї творчості — української літературної мови. Мовного редактора з цього злого ряду “винуватців”, мабуть, треба вилучити, бо трудно уявити мовника, який би живовидячки пішов на “самогубство”, санкціонувавши своїм підписом таку кричущу неписьменність. Такого редактора й коні б — якщо вжити Самчукового слова — “загиржали”. Думаю, що тут вийшло якесь непорозуміння. У всякому разі Петрові Одарченкові годилося б подати до преси якесь в’яснення. Про “експертів-селекціонерів” у мене тільки глухі

відомості, тим то трудно про них щось сказати (крім того, звичайно, що вони таки були). Ну, а для академії це таки ганьба, отаке некультурне видання. “На щастя”, на еміграції й академії важко скомпормітуватись.

І ще одно, оте “дешо”. З огляду на те, що Самчукова “Темнота” — це остання книга, видана на ті 60 тисяч доларів, що їх дав Східньо-європейський фонд УВАН і НТШ на видання українських літературних творів, то виникає ще й інше питання: чи доцільно витрачено ці гроші? Свого часу група українських письменників, об’єднаних у літературній секції Літературно-мистецького клубу в Нью-Йорку, подала була доповідну записку до обох цих установ, а в тій записці висловила побажання щодо роботи новоствореного видавництва. “Ми думаємо, — писано в тій записці, — що це видавництво в першу чергу має видавати твори сучасних еміграційних українських письменників і тільки потім, у дальшій перспективі розвитку видавництва перейти на перевидання українських класиків та заборонених тепер творів радянських письменників. На користь цього ми можемо навести чимало дуже поважних міркувань. Передусім це була б найефектовніша допомога тим живим творцям українських літературних вартостей у вільному світі, що перебувають у дуже важких творчих і навіть просто життєвих умовах (працюють здебільшого фізично)... Далі: те, що ми пропонуємо а) сприяло б

збереженню творів, що можуть просто загинути в рукописах; б) стимулювало б дальшу творчість цих письменників і в) дало б найбільший комерційний та читацький ефект, бо читачі найохотніше купували б ці свіжі твори”.

Далі автори записки назвали цілу низку творів, готових до друку. І зазначили наприкінці, що “було б доцільно ввести до складу редакційного апарату видавництва представника Секції, щоб забезпечити літературну якість видаваних творів”. (Цитую за копією з свого архіву).

На жаль, ні УВАН, ні НТШ не взяли на увагу цих побажань, і оті 60 тисяч доларів були витрачені переважно на перевидання раніш уже виданих творів (“Майстер корабля” Ю. Яновського, “Місто” В. Підмогильного, “Збірка українських новель”, “Спогади” С. Чикаленка, “Із-під світу” Т. Осьмачки, “Історія української літератури” Д. Чижевського — на три чверти, твори М. Куліша). З недрукованих раніш творів видано тільки стару повість Б. Лепкого “Від Полтави до Бендер”, а з творів сучасних еміграційних письменників — тільки оцей твір Уласа Самчука, та й то з “частковою тільки допомогою” того фонду.

Отже, ясно, що ці великі гроші витрачено тільки на перевидання того, що й так уже було б збережене для історії. Це “дешо” теж, як бачимо, дуже сумне для нашої дійсності. Але, як сказав один мудрий “циган”, над нами тут немає суддів.

М. МІЛЛЕР

Кам’яні баби

У часописі “На Слідах”, ч. 2, 1956, який видає Український Національний Музей в Онтаріо, Каліфорнія, було надруковано статтю Ю. Лісового “Старовинність української культури”. У ній наведено опис кам’яних баб, що починається словами: “Найбільшим археологічним курйозом України є т. зв. “кам’яні баби...”

Кам’яні баби вже давно не уявляють собою загадки і про кам’яні баби є чимала література різними мовами.

Кам’яні баби відомі не тільки в Україні. Вони розповсюджені по всій степовій смузі, через Північний Кавказ і Сибір, аж до Монгольської включно. На заході вони відомі в Румунії, Саксонії, Пруссії та Британії.

Кам’яні баби віддавна звертали на себе увагу. Можливо, що найдавнішою згадкою за якусь кам’яну фігуру людини уявляється вираз в “Слові о полку Ігоревім” — “і тобі, Тмуроканський болване” (1186).

У 1253 р. чернець Рубруквіс, посланий до Монголії, переїхав усю степову смугу в Європі і в Азії. Про свою подорож він залишив відомі записки, цікаві і для історії України. У цих записках він сповіщає, що в українських степах того часу “комани” (половці) насувають великий насип над умерлим і становлять йому статую, обернуту обличчям до сходу, яка держить у руці, перед пупком, горнятко¹⁾.

Кам’яні баби в Україні, яко географічні орієнтари, наводяться у “Книзі Большому чертежу”, складеній у Москві на початку 17 ст.²⁾

Пізніше, у 18 ст., до кам’яних баб виявляється вже певна зацікавленість. Добрі зарисовки кам’яних баб, що він їх бачив, зробив акад. В. Зуєв, що їздив від С.-Петербургу до Херсону в 1781-82 рр.³⁾ Багато пише про кам’яні баби також і акад. А. Гільденштедт, що мандрував по Україні наприкінці 18 ст.⁴⁾

У 19 ст. вже чимало археологів подають відомості про кам’яні баби, але всі ті відомості мають здебільшого описовий характер.⁵⁾

На VI-му Археологічному З’їзді в Одесі в 1886 року, голова з’їзду і керівник тодішньої археології в кол. Росії, граф С. Уваров, поставив перед з’їздом питання: “Якому народові належали кам’яні баби?” і прохав археологів досліджувати це питання. Він становить це питання і на наступних з’їздах, доки воно не було вирішене.⁶⁾ У зв’язку з тодішнім рівнем наукового знання, питання було поставлено невірно і його треба було формулювати “яким народам”, бо дальшими дослідями та вивченням було виявлено, що кам’яні баби робили різні народи в Європі та Азії, протягом понад 2.000 років.

Проте, від часу поставлення цього питання на археологічних з’їздах, почалося зібрання відомостей, зарисовки та фотографування баб, їхній опис та вивчення, уже більш наукового характеру, і до кінця 19 ст. з’явилося вже чимало праць, присвячених питанню кам’яних баб. Багато зробив, на той час, проф. Н. Веселовський. Він відкрив та

визначив найчисленнішу групу кам'яних баб, що належали кочовим тюркським народам 7-13 ст. ст., і на яких він знайшов та прочитав написи давньо-тюркською (орхонською мовою). У написах було сказано, що цього "балбала" поставив такий то на пам'ять свого умерлого батька такого то.⁷⁾ Н. Веселовський доводив, що старослов'янське слово "болван" походить від "болбал". (В українській мові цей пень зберігся в виразі "бовваніє", в московській мові "болван" — людина подібна до кам'яної статуї). Н. Веселовський намагався навіть довести, що й українська назва "баба" походить від балбала, але більшість дослідників все ж таки вважає, що назва "баба" походить від тюркського "баба", що значить предок, дід.

У ті часи, на початку 20 ст., німецькі вчені визначили та описали слов'янські баби. Далі вивчення баб пішло швидше. А. Міллер відокремив та описав тип скитських баб.⁸⁾ Французькі та румунські археологи описували баб архаїчного типу. А. Спіцин виділив та описав також найдавніші в Україні баби-стели бронзового віку.⁹⁾

До цього часу кам'яні баби вже остільки вивчені, що не являють ніякої загадки і посідають серед археологічних пам'яток певне місце.

Ще протягом 19 ст. по степах України була велика кількість кам'яних баб, які ще часто стояли на своєму місці — на могилах. Вони уявлялися таким же обов'язковим аксесуаром степового краєвиду, як і самі могили. Але протягом другої половини того ж 19 ст. відбувалося їх тотальне нищення. Баб звозили з могил, використовували в будівництві на приступки, стовпи, або розбивали на частки, вживаючи як обтесаний камінь. По селах баб ставили по ріжках на вулицях, щоб об їх чухалася худоба, як іде додому. Пани звозили баб і ставили їх у себе по садках. Але, разом з тим, кам'яних баб почали збирати й до музеїв. Зараз, мабуть, немає ні одного музею в Україні, у якому не було б бодай кілька кам'яних баб. Найкраща збірка (60 штук) усіх типів є у Дніпропетровському музеї. Друга збірка з рідкісними примірниками, біля 20 зразків, у Катеринодарському музеї. Є баби в музеях: Київському, Харківському, Херсонському, Одеському, Уманському, в Таганрозі, Ростові і т. д. Навіть завезено деяких баб, і то дуже цінних, до Російського Етнографічного Музею в Петербурзі та Історичного музею в Москві.

На жаль, у ті часи завідувачі музеями дивились на баб більше як курйоз і недоцінювали їх значення як історичних пам'яток. Тому у баб по музеях, звичайно, немає потрібної документації, невідомо з якого місця і з якої могили вони походять. Майже всі баби стоять біля музеїв надворі, без ніякого захисту. Під впливом атмосферних опадів та змін температури вони псуються, часом гублячи цінні подробиці, бо ці подробиці часто дають можливість цілком точно датувати ці пам'ятки.

Кам'яні баби не уявляють собою зображення богів, а лише більш-менш портретні фігури померлих. Такого роду статуї ідеологічно пов'язані з культом предків та вірою в загробне життя. Душа померлого часом повертає на землю і вселяється в своє зображення. Перед статуями предків робили поминки (тризни) та приносили жер-

тви. Такі уявлення, у більш-менш розвиненій формі, існували у всіх народів світу на етапі родового устрою. До категорії такого роду зображень відносяться прекрасні статуї старшин сумерійського народу в Месопотамії, фараонів та старшин у Єгипті, хатні боги ("терафіми") у давніх жидів, барельєфи на стелях у давній Греції, фаюмські портрети на трунах у Єгипті, римські лари і пенати, як зображення предків. До цього часу культ предків зберігся у китайців, які мають у кожній хаті божницю із скульптурним зображенням своїх предків. Такі ж уявлення та звичай властиві тубільним народам Америки, Африки та океанських островів. З них особливо уславився острів Св. Паски, де залишилися від давніх часів величезні статуї предків. Ще на початку цього сторіччя цей звичай зберігся, як реміністанція, в осетинів, які іноді становили на могилі померлих кам'яні статуї, що своїм виглядом нагадували скитських кам'яних баб.¹⁰⁾

Можливо, що до категорії хатніх богів-предків відносяться, і поки що лише дві відомі мініатюрні кам'яні баби.¹¹⁾

У безпосередньому зв'язку з цими уявленнями є звичай ставити пам'ятники видатним та значним людям по цвинтарях, майданах, садках і т. д. Звичай цей набув широкого розповсюдження в давній Греції, у Римі, звідки в середні віки перейшов до всіх культурних країн світу і дожив до нашого часу.

Кам'яні баби Європи та Азії бувають різного розміру — від 70 см. і аж до 3 мтр. Звичайно баби робилися з мушлевого вапняку або з пісковика, і, доволі рідко, з граніту. Найкращим щодо техніки обробки, зображення подробиць та збереженості, уявляються баби з пісковика.

Усі взагалі баби Європи та Азії досить різко розподіляються на такі основні групи:

1. Найдавніші антроподні зображення у формі баб відносяться до доби бронзи 2.000 — 1.000 рр. до н. ери. Відомі в Європі, в Україні та в Азії. Вони характеристичні примітивною технікою обробки та схематичністю зображення. В Європі, у часи початкового опису цих баб, їх помилково називали статуями-менгірами, бо із справжніми менгірами-пам'ятками солярного культу, вони не мають нічого спільного.¹²⁾

В Україні первісні баби розподіляються на дві основні групи: баби-стели та баби-стовпи. Баби-стели являють собою кам'яну плаху з головою в горішній частині, на якій схематично позначено очі, рот. На пласі позначено руки, часто в жесті оранти. Зрідка позначено прикраси — якісь намиста (Новочеркаський музей), або пояс, очевидно з вовчих ікол (Уманський музей). Того ж типу баби є в Дніпропетровському та Керченському музеях. Баби-стели були також по панських садках.¹³⁾

Баби-стовпи являють собою круглий кам'яний стовп, нижня частина якого часто загострена, а в верхній схематично позначено голову з носом та ротом.¹⁴⁾

2. Скитські баби 6-3 століть. Вони відомі лише в Україні та на Північному Кавказі. Зображення виключно чоловіків-воjákів. Голова без шапки, на

шиї обруч (маніак), у правій руці — ріг до п'яти (рітон). Пояс, посередині якого висить короткий скитський меч (акінак), з лівого боку сагайдак з луком та стрілами (горіт). Відомі в Київському музеї, Дніпропетровському, Херсонському, в Історичному музеї в Москві (з Донщини), у Новочеркаському, Краснодарському, Владикавказькому та менших Північно-Кавказьких.¹⁵⁾

3. Тюркські баби 7-13 ст. ст. н. ери. Найбільш розповсюджені вони по всій степовій смузі України аж до Монголії включно. Розподіляються на дві великі групи, що з них кожна дає в середині деякі відміни. Ті групи умовно зветься: ранньотюркська та половецька. Перші баби-середнього та меншого розміру. Надзвичайно розповсюджені в степовій Азії, в Україні зустрічаються не так часто. У цих баб ще не вироблений єдиний стандартний тип з фронтальною симетрією, що остаточно складається лише у пізніших половецьких баб. Найбільш виявлений портретний характер. Зустрічаються з вусами або й з невеличкою клинватою борідкою. На голові часто кругла або гостроконечна шапка, у правій руці горщик, з лівого боку часто шабля раннього типу. Пояс з набором металевих бляшок та з дармовісами, того типу що зберігся й досі на Кавказі. Техніка обробки доволі примітивна.¹⁶⁾

Половецькі баби досить численні і розповсюджені лише в Україні, особливо в басейні Дніця. Зображення чоловічі й жіночі. Статуї всі сидячі, стандартного типу з фронтальною симетрією, найвищої техніки обробки. На чоловічих — гостроконечна шапка того ж типу, що й зараз носять по всьому Туркестані. Волосся заплетене в три коси, які на потилиці сходяться в одну, що висить майже до пояса. Через плечі наперед позначено реміні, на грудях — бляхи. У руках під животом — горнятко. На поясі — ніж, гребінь, мантатка тощо. На ногах чобітки. Жіночі мають на голові великий, очевидно повстяний бриль, з високим гострим ковпаком посередині та широкими приполами, що ззаду переходять у три смуги округлі на кінцях. Дві грубі коси укладено у вигляді баранячих рогів. На шиї намиста. Поза та сама, що й у чоловічих, а в руках під животом — горнятко. Нижня частина від колін показує каптан, часто орнаментований по подолу та приполах — очевидно вишивка. На ногах чобітки.

4. Слов'янські баби 8-12 ст. ст. Збереглося небагато примірників. Відомі лише на терені колишніх західнослов'янських племен — полабських та лужицьких. Зображення лише чоловічі. Обробка доволі схематична. Характеристична борода, часто довга, клинвата. У правій руці тримають ріг, ліва лежить на держаку доволі довгого, простого меча, що висить з лівого боку. Найкращі примірники — в Берлінському та Дрезденському музеях.¹⁷⁾

Отже всі кам'яні баби, що збереглися лише по музеях, уявляють собою своєрідні пам'ятки минулого України і вимагають ще дальшого опису та вивчення. Вивчення деталей на половецьких бабах можливо дасть змогу розподілити їх на торські, печенізькі і властиво половецькі. Розповсюдження тюркських баб різного типу по Україні дасть вк-

зівки на терени найбільшого скупчення та довшого проживання тих племен. Так само даліше вивчення баб дасть ще чималий допомоговий матеріал для вирішення окремих питань з історії України.

Примітки:

- 1) В. Рубруквіс — Собрание путешествий к татарам... СПб, 1825.
- 2) Книга Большому Чертежу. Акад. Наук СССР. М. 1950.
- 3) Акад. В. Зуев — Путешественные записки от СПб до Херсона в 1781-82 гг. СПб., 1787.
- 4) А. Gildenstedt — Reisen durch Russland u. in Caucasischen Gebirge. SPB, 1787-89.
- 5) А. Уваров — Сведения о каменных бабах. Труды I АС в Москве в 1969 г. М., 1871.
- А. Крылов — Антропология, тт. I и II. М., 1878.
- В. Миллер — Археологические наблюдения в области Чечни и Осетии. Материалы по археологии Кавказа, I, М., 1886.
- В. Ястребов — Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губ. 300 ИД, 17, Од., 1894.
- Древности. Труды Русского Археологического Общества. М. т. XI.
- Н. Бранденбург — К вопросу о каменных бабах. Труды 8 АС в Москве в 1890 г. Т. III, М., 1897.
- Ю. Кулаковский — К вопросу о каменных бабах. Археологические Известия и заметки. М., 1898.
- Мустафин — Каменные баби. Протоколы Туркестанского Общества Археологов. Ташкент, 1898.
- 6) Труды 6 АС в Одессе в 1886 г. Од., 1886.
- 7) В. Радлов — Die Altuerkischen Inschriften der Mongolei, SPB, 1897.
- Н. Веселовский — Новый тип каменных баб. Труды XII АС в Харькове в 1902 г. Т., III, М., 1905.
- Н. Веселовский — Современное состояние вопроса о каменных бабах или балбалах. 300 ИД., XXXII, Од., 1915.
- 8) А. Миллер — Новый вид источника к изучению связи Скифии с Кавказом. Изв. Рос. Акад. Ист. Мат. Культуры, т. 6, Л., 1925.
- 9) А. Спицын — О каменных бабах-стелах. Рос. Ассоц. Научно-исслед. Ин-тов обществ. наук., II, М., 1928.
- 10) А. Миллер — Археологические работы Сев. Кав. Экспед. Акад. Ист. Мат. Культ. в 1926-27 гг. Сообщ. Гос. Акад. Ист. Мат. Культ., Л., 1929.
- 11) В. Городцов — Бахмутская миниатюрная каменная баба. Изв. Имп. Арх. Комисии, 37, СПб, 1910.
- М. Миллер — Статуйка з Ратценбургу. Анналы УВАН, т. I, Нью Йорк, 1951.
- 12) По Европі:
Z. de Rouzic — Carnac. Menhirs-statues aves signes figuratifs, Nantes, 1931.
J. Dechelette — Manuel d'archeologie prehistorique... 11. P. 1910.
V. Parvan — La statue-menhir de Hamangia Dasia, 11, Budap., 1928,
13) Крім праці А. Спицына, наведеної в прим. 9. також:
В. Миллер — Археологические наблюдения в области Чечни и Осетии. Материалы по археологии Кавказа, I, М., 1886.
П. Курінний — Білогрудівські кам'яні стели. Записки Всеукр. Археол. Комітету, Київ 1934.
Ф. Гайдукевич — Боспорские города Тиритака и Мирмикий. Вестн. Древн. Истории.
14) Fabricius — Tzarewa mohyla, ESA, IV, H., 1929.
15) Крім праць наведених в прим. 8 та В. Миллера в 13, також:
T. Passek et B. Latynin — Sur le question des "kamenye baby". ESA, IV, H., 1929.

A. Tallgren — Sur les monuments du Caucase. ESA, IX, N., 1934.

16) М. Грязнов и Е. Шнейдер — Каменные изваяния Минусинских степей. Мат. по етнографии СССР. Т. 4, вып. 2, М., 1929.

А. Казакевич — Намогильные статуи в Даригане. (Східна Монголія) Л. 1930.

Гос. Истор. Музея, ч. 24, М., 1952.

Л. Евтюхова — Каменные изваяния Южной Сибири и Монголии. Матер. по арх. исслед. и раскопкам в СССР. ч. 24, М., 1952.

Л. Евтюхова — Каменные изваяния Северного Алтая. Труды 17) Landsverein Sachsischerheimatsschutz, 1, 5, Band XVIII, Dresden, 1929.

Крім літератури наведеної в примітках, можна вказати такі статті про кам'яні баби загального змісту, або по окремим бабам:

А. Миллер — Археологические изыскания в окрестностях Таганрога. Археол. Летопись Южной России. Киев 1903.

Е. Трифилев — Курганы с каменными бабами в Купянском уезде. Труды XII АС в Харькове в 1902 г., т. I, М., 1905.

W. Demethyewitz — Figure kamienne t. zw. "bab" w Asii i Europie, Akad. Umiejet. Filolog. Krakow, 1910.

Т. Геллах — Каменные бабы. Наука и Техника, ч. 30, М., 1925.

А. Захаров — Кам'яні баби. Старовинності Ізюмщини, ч. III, Ізюм, 1928.

Л. Евтюхова и С. Киселев — Саяно-Алтайская экспедиция. Кратк. сообщ. Ин-та Ис. Мат. Культ., ч. 26, 1949.

Каменные бабы. — Большая Сов. Энциклопедия. Т. 19, 1953.

СКРОЧЕНІ НАЗВИ:

АС — Археологічний з'їзд.

ESA — Evrasia Septentrionalis Antiqua.

ЗООИД — Записки Одесского Общества Истории и Древностей.

Л. — Ленинград.

М. — Москва.

СПБ. — SPB — Петербург.

Н. — Гельсинки.

ДОСТОЄВСЬКИЙ — УКРАЇНЕЦЬ ?

“ДОСТОЄВСЬКИЙ В ИЗОБРАЖЕНИИ ЕГО ДОЧЕРИ Л. ДОСТОЄВСКОЙ” Под редакцией и с предисловием А. Г. Горнфельда. Гос. Изд-во. Москва — Петроград, 1922. Перевод с немецкого Л. Я. Брукской.

На цій, виданій ще в перші роки революції, книжці стоїть емблема “Госиздата” тодішнього часу: у восьмикутнику намальовано двоє бородатих людей, один з витягнутою рукою і написано “Знание сила” а в низу: РСФСР.

У передмові до книжки Горнфельд пише: “Л. Ф. Достоевській спала чудна думка переконати європейських читачів у тім, що її батько не був росіянин. Ця думка, що не має в основі й тіні переконливості, набирає у праці Л. Ф. Достоевської форм і розмірів, які без перебільшення можна назвати магіяльними”.

Далі Горнфельд описує генезу появи книжки Любові Достоевської: “Л. Ф. Достоевська написала свою книжку французькою мовою і, поскільки нам відомо, її праця вийшла німецькою мовою в перекладі, цілком схваленому і затвердженому самою авторкою. З цього німецького “піворигіналу” і зроблено російський переклад тих сторінок книги Л. Ф. Достоевської, з якими ми покищо вважали можливим познайомити російських читачів”.

Звичайно, вибрані Держвидавом сторінки з книги Л. Ф. Достоевської дають неповне і викривлене поняття про саму книжку. Із слів людей, які читали повністю її книжку, виходило б, що Достоевська аналізувала твори Достоевського та його типів, як гостру критику її батька проти росіян та їх характеру. Але, не маючи цієї книжки перед собою, доводиться спинитись на тому, що видав “Госиздат РСФСР” у 1922 році, коли ще більшовики не затиснули в-ва цілковито у рамки служіння партії. В теперішніх умовах ця книжка, безперечно, в РСФСР не могла б вийти.

Для нас вона цікава тим, що дочка Достоевського всіма силами намагається довести, що Федір Достоевський — українець, і що його творчість не може походити від його матері-москвинки, а тільки

від його українських предків. Цих предків Любов Достоевська виводить так:

“Предки мого батька походили з Мінської губ., де, недалеко од Пінська, дотепер існує місцевість під назвою Достоево — бувший маєток родини Достоевських”.

Далі авторка пише, що Достоевські були литвини і належали до герба Радван і що з наказу її матері цей герб було намальовано для музею Достоевського в Москві, де авторка сама його бачила. За твердженням авторки, предки її були ревні католики і в документах вона бачила скаргу одного православного монастиря на неприязне ставлення Достоевських до православних монахів. Звідси авторка робить висновок, що Достоевські “мабуть віддавали своїх синів у латинські школи і що предки мого батька мали ту досконалу латинську культуру, яку католицьке духовництво вносить скрізь, де воно з'являється”.

Але далі картина міняється: “Коли у 18 ст. Литва була приєднана до Росії, росіяни вже не застали там Достоевських — вони вже перебрались в Україну”.

Найближчу генеалогію самого Федора Достоевського авторка описує так: “Мій батько розповідав моїй матері про якогось єпископа Стефана, який, на його думку, був родоначальником православної галузі нашої родини... Я думаю, що один з моїх латинських предків, перемандрувавши в Україну, змінив релігію, щоб одружитись з православною українкою і стати священником. Після того, як він повдовів, він, мабуть, пішов у монастир і пізніше став єпископом... Мій батько хотів назвати в честь нього свого другого сина Степаном”.

Авторка згадує свого діда, батька Федора Достоевського, який утік від своєї родини в Москву вчитись медицини і нічого не знав про свою родину і лиш десь під кінець життя став шукати за нею й давати оголошення в газетах, але ніхто до нього не обізвався. Авторка пояснює це тим, що, мабуть, прадід хотів, щоб син став священником, “що не являє собою нічого дивного, бо українське духовництво користувалось великою пошаною. Українські парафії мали право самі собі вибирати свя-

щеників і, природно, вибирали тільки людей достойного життя. Щодо вищого духівництва, то воно майже завжди виходило з української шляхти ("дворянства"), що дуже рідко трапляється в Росії, де духівництво становить окрему касту".

Але коли хтось вважатиме, що Любов Достоевська пропагує українські національні ідеї, той зараз розчарується: негайно після цих міркувань, авторка пише про те, що десь був вірш, акростих, з перших літер якого виходило ім'я її прадіда Андрія Достоевського. І тут же додає: "вірш був писаний російською мовою і це свідчить за те, що Достоевські належали до інтелігенції, бо "в Україні українською мовою говорило тільки простолюддя та міщани". Але далі авторка пише речі, які підіймають дух кожного українця: "нахил до творчості існував уже в українській родині мого батька, а не була вона передана йому його матір'ю-росіянку, як то вважали літературні друзі Достоевського".

І далі: "Коли мої предки покинули темні ліси і грузькі болота Литви, вони, мабуть, були осліплені світлом, квітами та еліністичною поезією України, їх душа була зігріта південним сонцем і вилілась у віршах. Мій дід Михаїл виніс трохи цієї української поезії в убогій торбі мандрівника... Пізніше він передав цей дар обом старшим синам: Михайлові та Федорові. Хлопчики підбирали рими, складали епітафії та вірші, мій батько писав замолуду венеціанські (?) романи та історичні драми. Він став таким чином наслідувати Гоголя, перед яким поклонявся від усієї душі. У перших творах Достоевського багато цієї української поезії, такої наївної, сентиментальної та романтичної". А після цього іде ще одна "пігулка" для кожного, хто вважав би книжку Достоевської висловом її симпатії до України (якщо тільки ці рядки не приклеєні були радянською перекладачкою, бо вони цілковито суперечать дальшим міркуванням Л. Ф. Достоевської). Ось що вона пише: "Тільки після каторги в романах Достоевського з'являється ширина поглядів, глибина ідей, властива російському народові, цьому геніальному народові, якому належить велике майбутнє".

Ці рядки настільки суперечать всій ідеї книжки Л. Ф. Достоевської, що варто було б розшукати десь в Німеччині німецький оригінал і порівняти, чи були там ці слова.

Бо навіть описуючи зовнішній вигляд батька, Л. Ф. Достоевська пише: "У мого батька були карі, чисто українські очі", Або пишучи про його любов до охайности, авторка пише: "У Достоевського була справжня пристрасть до чистоти, хоч ця цнота не властива росіянам".

Любов Достоевська описує життя родини Достоевських, вірніше Федора Достоевського, при чому видно, що вона ставиться не об'єктивно і, можливо, із слів матері, дуже чорними фарбами малює трохи не всіх родичів Достоевського, його першу жінку та його коханку, студентку Поліну. Усі ці оповідання пронизані якоюсь моралізаторською тенденцією, хоч важко скласти собі уявлення про те, у що вірить і чого хоче авторка. Тимто так дивно звучать її переконування, що її батько був українець, коли з усього укладу тієї родини, з усіх вражень і оточення можна було б швидше припускати, що

Любов Достоевська ніколи нічого не чула про українців, а знала тільки "малоросіян". Оця психологічна загадка, оце незрозуміле для мене бажання одірвати Достоевського від росіян і прилучити до українців і змусили мене написати цю нотатку. Може хтось матиме змогу проаналізувати всю книжку Л. Ф. Достоевської, видану німецькою мовою, і тоді пощастить установити впливи й події, які привели її до бажання стверджувати з такою пристрастю українське походження батька.

Л. Коваленко

Увага!

Увага!

Повідомляємо українське громадянство, що 2, 3 і 4 серпня ц. р. на відпочинковій оселі "Київ", біля Торонта в Канаді відбудеться

Велика Зустріч

українців Америки й Канади, присвячена 40-й річниці проголошення незалежності нашої Держави — Української Народньої Республіки

Програма Зустрічі:

У суботу 2 серпня вечером у залі Палас Пір над озером у Торонті — забава.

У неділю 3 серпня, о 10-й годині ранку, на площі оселі "Київ", Архиерейське польове Богослуження.

Промови і привіти запрошених визначних політичних діячів.

Концерт з участю мистців та одумівських гуртків мистецької самодіяльності.

Спортові змагання одумівських дружин.

Музика і танці молоді на дозвіллі.

Вечірня ватра і розвагові забави біля ватри.

Запрошуємо всіх членів організацій і все наше громадянство численно прибути, і своєю участю звеличати ідею державної незалежності України.

Головні Управи: СУЖЕРО, ОДУМ-у і ДОБРУС-у.

ЧИТАЧІ ПРО “ОСТАННЮ ЛЮБОВ НАРКОМА” А. ГАЛАНА

НЕПОТРІБНИЙ ТВІР

У квітневому числі “Н. Днів” видруковано оповідання А. Галана “Остання любов наркома”. Герої його: акторка Наталія Розанель та нарком Анатолій Луначарський. Написане в теплих, ліричних тонах і читач нового покоління може справді повірити авторові, що ці постаті позитивні.

Між тим і з морального боку, і з політичного вони відштовхують кожного, хто знає правду про цих “героїв”.

Акторка Розанель не мала особливого таланту і прийшла на велику сцену через наркомівське ліжко. Успіх її був успіхом не акторки, а фаворитки А. Луначарського. Отже, пишатися нема чим. Це була типова радянська помпадурша, на яку А. Луначарський сипав нагороди, гроші, перли і бриланти.

Це саме її портрет був видрукований в одному з німецьких ілюстрованих часописів з написом: “Найелегантніша дама Росії”, бо вся вона була вкрита брилантами. Проте, ані вона, ані Луначарський не могли не знати, що ці дорогоцінні камені були вкрадені — вони належали державі, народові... І все це було на фоні жахливої бідности вбрання всіх інших радянських жінок.

Це була й та Розанель, на яку Луначарський (одружений з іншою жінкою) сипав грішми, які він одержував від вистав “Ведмеже весілля”, “Слюсар і канцлер”, “Бархат і лохмоття”. Між іншим, песа “Бархат і лохмоття” була предметом сатири Дем’яна Бедного на А. Луначарського:

“Куя халтурой рублікі,
Преследуеш одну ти цель:
Даріш “Лохмоття” публіке,
А “Бархат” — Розанель...”

Темою оповідання А. Галана стала та Розанель, що в своєму помпадурсі розперезалася до того, що спізвившись у Ленінграді на поїзд у Москву, телефоном сказала начальникові станції затримати скорий поїзд на 10 хвилин. Її прохання було задоволено — як же ж: “жінка” наркома!

Але це вже переповнило чашу терпіння навіть партійних вождів: Луначарський був викликаний для пояснень, одержав сувору догану і з того часу його зірка покотилася вниз, і незабаром він своєчасно “догадався” і вмер...

Як чоловік він не міг цікавити жінку. Невеликий, товстий, з великим обличчям, опухлим, блідим, він витворював враження живого мерця. Навіть посмішка не прикрашувала його. Фізично він відштовхував від себе, отже, він міг притягнути до себе жінку тільки грошима, а тих жінок, які продаються за гроші, зовуть повіями...

Не було в Луначарського й таланту драматурга: по докази нема чого далеко ходити — його драми забуті навіть радянським театром, а мали “успіх” лиш поки він був коло влади над мистецтвом. Нема чим добрим його згадати і як наркома — всі його експерименти невдалі і всі їх відкинуло життя.

І ось цього невдалого драматурга, шкідливого наркома, типового радянського комісара, “бабнірка” і безперечно не зовсім нормальну людину (ге-

рой його драми, наприклад, перегризає горлянки своїм жінкам) А. Галан змальовує в ліричних тонах!

Я не маю чести знати п. Галана. Коли це людина молода, то його оповідання — “помилка перспективи”. Коли ж він людина літня — це... Що таке?..

Такому оповіданню не місце в українському журналі. Тим більше, що воно ґрунтоване на противних істині фактах.

Того, що Розанель була з Чернігівщини, ніяк не вистачить, щоб малювати червоного комісара А. Луначарського в теплих, ліричних тонах.

С. Парамонов,

д-р біологічних наук,
Канберра, Австралія.

Одна читачка з Торонта (чи не росіянка або хахлушка, як видно з мови її листа), яка зробила дуже непорядно, підписавши листа чужим ім’ям (чоловічим) і подавши чужу адресу, пише:

“Прочитавши “Останню любов наркома” А. Галана читачі були здивовані довідавшись про “м’які, лагідні й ніжні очі кольору небесної блакиті” А. Луначарського. Дуже приємно виглядає цей бабник і розпутник у А. Галана. Ще приємніше виглядає Сас-Розанель, що деякий час “розкатувала” у наркомівській машині по Москві. Та, на жаль, вона була не українка, а жидівка. Ролі графині у “Ведмежому весіллі” вона ніколи не грала. Була справді гарна, але для цієї ролі була груба і стара. Розанель грала невеличку роллю сестри графині, роллю ж молоденької графині грала артистка Малиновська...”

Далі авторка радить редакторові попросити А. Галана “більше нічого не писати” і висловлює підозру, що А. Галан... жид!

А один поважний літературний критик у приватному листі пише:

“Між іншим, Галан в оповіданні “Остання любов наркома” геть перекрутив образ Луначарського. Як свідчать усі, хто його знав, це була людина не дуже високого інтелекту, невеликого таланту, а головне — дуже самозакохана та безпринципова. Свій комфорт та численні коханки йому були важливіші за всі принципи. Навіщо Галанові треба було ідеалізувати цю дрібну людинку — не зрозуміло”.

Одна відома письменниця також у приватному листі пише:

“Чи А. Галан певен за свої відомості щодо Розанель? Бож у нас свого часу ходили чутки, які, мабуть, і Ви знаєте, що Розанель, — коханка Луначарського, — жидівка-актриса, яку він одягав у оксамити і виписані з Парижу сукні. До того ж моя знайома твердить, що головну роллю у “Ведмежому весіллі” грала Малиновська, а не Розанель і не Сас. Чому він вирішив, що Розанель — це Сас?..”

Наш співробітник Г. Гордієнко з Філядельфії (США) пише:

“... До мене звернувся мій давній добрий приятель чернігівець поважного вже віку, який знає Чернігів і Чернігівщину, як свої п’ять пальців, з

проханням zareагувати перед Вами, щоб більше не повторювались на сторінках "Н. Днів" подібні історії, як з тою "Останньою любов'ю наркома" А. Галана. Тому, що я цілком солідаризуюсь з поглядами того чернігівця, то й узаявся переказати Вам його думки, які разом з тим є й моїми думками.

...Що з того, що Луначарський був "грамотний" і писав п'єси? Він так само належав до того злочинного світу, який ліквідував мільйони людей, у першу чергу українців. Чи вартий він того, вже просто як людина, коли він використовує своє урядове становище, щоб покласти голодну безробітну жінку до себе в ліжку, маючи вдома законну жінку?.. Крім того, яка ціль робити з Наталії українку, коли її батько був жид-вихрест Сац (а не Сас, як пише А. Галан), бо інакше не міг би бути "присяжним поверенним", яким він був у Чернігові. Батько Розанеля (розстріляний чоловік Наталії (Сац) був старшим лікарем-психіатром у земській лікарні в Чернігові, був гарною, порядною людиною, але не був українцем. Не був українець і його син — чоловік Наталії...

Артистка з Наталії не було така вже й велика, через те Луначарський і зробив її фільмовою артисткою. Нащо ж розписуватись про таких людей, коли в Чернігові було багато порядних українців, вартих пера хоч якого письменника?

Той чернігівець Вас шанує як редактора, але я від себе додаю, що писати можна всякі дурниці, але повинність редактора — просіяти дурниці і друкувати тільки порядні речі!"

Ну, а тепер слово редактора:

Перш за все скажу, що я з усіма цими заввагами цілком згоден. Саме таких листів від читачів і співробітників (я ще не всі їх зачитував!) я й сподівався.

— Чого ж ти видрукував це оповідання? — запитують читачі. А того, щоб порушити еміграційний стандарт, який відгонить саме червоним комісарством і комсомольством, коли еміграційний редактор є всесильним держимордою, який сам вирішує всі справи. Наш редактор здебільшого буває полохливим, як заєць, але через те й найсуворішим цензором. Часто наші письменники і публіцисти не порушують важливих тем тільки тому, що "не знайдеться сміливого редактора, який би мій твір видрукував".

Я цілком згоден з Г. Гордієнком, що редактор "мусить просіяти дурниці і друкувати тільки порядні речі". Але саме тут редактори часто зловживають і до "дурниць" викидають інколи й добрі речі. Якби я був не видрукував цього оповідання, то А. Галан подумав би, що я теж з цієї категорії підлих і самотрадувальних редакторів-цензорів. Це могло б його знеохотити до дальшої праці, ("Однак нема де видрукувати!"), а може й шукати способу це оповідання десь таки "пристроїти" і, може, навіть писати й інші твори на подібні теми.

Ну, думаю, видрукую — побачимо, що люди скажуть!

Отже, я таки тримаюсь погляду, що редактор сам вирішувати всього не може: письменник написав твір, редактор мусить його пустити до читачів, а вони вже скажуть своє слово. Посередником

Н О В І Д Н І, Л И П Е Н Ь — С Е Р П Е Н Ь, 1958

же між читачами і автором знову ж мусить бути не редактор, який у такому випадкові має просто "адміністративні" права (не пушу і все!), а критика.

Завважу тільки, що дуже негарно, — якщо якийсь твір комусь не сподобався чи коли автор навіть явно помилився, — зараз же обвинувачувати того автора в радянськості чи навіть підозрівати його в жидівському чи російському походженні. Такі обвинувачення саме і є пережитком впливу на особу радянської підлої системи.

Докторові Парамонову завважу, що зоря А. Луначарського зайшла за обрій зовсім не тому, що його любовниця затримала поїзда (хто з тих кремлівських головачів не робив ще тисячу раз більших злочинів?..) А. Луначарський ще очолював ухил так званого комуністичного "богоискательства". Як відомо, росіяни всяких політичних кольторів і всіх часів хворіють на хворобу "богошукання", хоч ніяк Його, Бога, не можуть знайти, тим більше прийти до Нього. За цей саме ухил А. Луначарського й вислали з Москви — призначили повпредом, здається, в Іспанію. Скільки я собі пригадую, то він у Мадриді й помер. З того часу його ніхто й не згадує. Хіба що історики, вивчаючи історію партії і всяких ухилів у ній.

Я вірю, що шановний Анатолій Васильович Галан не буде гніватись, що я оприлюднив товариські завваги наших читачів на його твір. Врешті, Анатолій Васильович, пишучи своє оповідання, не питав думки читачів. Я, друкуючи його, також дозволу читачів не питав. То чого ж наші читачі не мають права, не питаючи нас, написати свою думку про це оповідання, навіть якби вона нам з Вами й не подобалась?..

А. В. Галан має такий великий письменницький досвід (в Україні й на еміграції), що навряд чи це право читачів і критиків заперечуватиме.

А "Остання любов наркома" написана таки дуже добре, здається, всі читачі це оповідання читали, і якби не така "безнадійна" тема, то воно, мабуть, усім їм і сподобалося б. Сподіваємось, що А. Галан потішить нас усіх рівнорядним якістю оповіданням на тему справді варту пера досвідченого й талановитого письменника.

П. Волиняк

ПРОТОПРЕСВІТЕР ОЛЕКСАНДЕР ПО П І В Некролог

Протопресвітер Олександр Попів народився в с. Куп'єваха на Харківщині 10 (23) серпня 1891 р. в українській духовній родині. Середню освіту здобув у Харкові. 1915 р. закінчив істор.-філологічний факультет Харківського університету і став викладачем, а потім і директором гімназії. Одночасно готувався, під керівництвом проф. М. Сумцова, до праці у високій школі й писав наукову розвідку про українську народню обрядову поезію.

У добу Визвольних Змагань Небіжчик приймав діяльну участь у будівництві українського шкільництва як співробітник, викладач, а потім і директор української гімназії ім. Б. Грінченка, голова Слобожанської Учительської Спільки, заст. голови

харківської "Просвіти", член управи Харківської Шкільної Округи, редактор журналу "Рідна Школа" і викладач педагогіки в університеті.

І за радянської влади Покійний намагався продовжувати свою культурно-освітню українську діяльність. Він працював над створенням української системи виховання, відмінної від російської, і проводив українізацію шкіл на Харківщині; був професором педагогіки і першим деканом факультету соц. виховання, а також директором Українського Науково-Дослідчого Інституту Педагогіки, над організацією якого він немало потрудився. Ця його праця, а особливо його видання українських класиків, включно з О. Олесем і В. Винниченком, викликала репресії більшовицької влади проти нього. Його було звільнено з посад і ув'язнено. Після тяжких катувань в підвалах ГПУ-НКВД, йому було винесено смертний вирок і лише падіння "єжовщини" врятувало його від неминучої смерті. Але тяжкі тортури зовсім підірвали його здоров'я, хоч і не зламали його духа.

З ліквідацією більшовицького режиму в Україні 1941 р., Небіжчик знову став у лави активних українських діячів. Він працював над відродженням українського шкільництва і над відбудовою "Просвіти", був відновлений в університеті і знов бере діяльну участь у церковному житті.

З Церквою Небіжчик був тісно пов'язаний ще з дитячих років. Він прислужував у церкві ще маленьким хлопчиком, виконував обов'язки штатного дяка в студентські роки і приймав активну участь у житті відродженої в 1921 р. УАПЦ. Зокрема він організував урочисті церковні похорони свого вчителя проф. М. Сумцова, запросив Харківського архієпископа УАПЦ Олександра Ярещенка на відкриття факультету "Соц. Виховання" і давав всіляку підтримку і допомогу українським церковним діячам. Навіть у 1930-их роках він відвідує таємні Богослуження, а в тюрмі дає обітницю ув'язненому там священику закінчити своє життя в сані священника. Цю обітницю він виконує в Прощену Неділю 7 березня 1943 р. вже в Києві, де він був рукоположений у Св.-Андріївському Соборі Митрополитом Ніканором на священника.

Його служіння в сані священника припало на надзвичайно тяжкі часи розлуки з Рідним Краєм. Спочатку він служив вікарним священником в Київському Св.-Андріївському Катедральному Соборі, потім був вікарієм Св.-Георгієвської і настоятелем Благовіщенської парафії у Львові, далі служив у Криниць, Братиславі, Бреславі, Празі, Пільні, Ашафенбурзі, Ляйпгаймі; а приїхавши в Америку — був настоятелем спочатку Св.-Покровської, а потім Св.-Андріївської парафії в Детройті і Св.-Володимирської парафії у Форт Вейні, Індіана.

За п'ятнадцять років свого священницького служіння прот. Олександр Попів багато потрудився для Церкви. Він працював над перекладами Богослужбових текстів, над створенням кадрів духовництва і над вихованням молоді в християнському дусі. Його Служби зворушували людські серця своєю ширістю, урочистістю й побожністю. Його проповіді дали йому славу "українського Золотоуста". Його слово на пажах по Т. Шевченку в Преображенському Соборі у Львові в 1943 р. і досі зга-

дують з теплим почуттям і православні і греко-католики. Своїми проповідями він будив у людських серцях як релігійні, так і національні почуття. Такими ж були і його духовні бесіди, доповіді і статті. Він був добрим пастирем і патріотом і багатьох привів до Церкви Христової і України.

Небіжчик був членом Великої і Малої Ради УАПЦ, заступником її Голови і довголітнім редактором журналу "Православний Українець". Його перу належить чимало друкованих там статей і житій святих.

За своє життя він написав понад сто наукових праць на теми церковно-релігійні, педагогічні і літературні, зокрема з історії педагогіки в Україні, про релігійно-поетичні мотиви наших колядок, красу і силу української народної пісні, про Митрополита Василя Липківського, про Гр. Сковороду, Т. Шевченка, Лесю Українку і М. Коцюбинського.

Невтомно працюючи на церковній і національній ниві, він не беріг свого здоров'я, підірваного більшовицькими тюрмами. І його хворе серце не витримало: протопросвітер Олександр Попів упокоївся в Бозі 6. травня 1958 року в м. Форт Вейм, Індіана.

Вічна пам'ять невтомному українському труженнику, пастирю і відданому патріоту!

Редакція

Інститут св. Володимира в Торонті, Онтаріо, Канада
улаштує

від 2-го до 31-го серпня цього року в оселі "Київ".

КУРСИ

УКРАЇНОЗНАВСТВА

На курсах заплановано три відділи:

1. Початкуючий,
2. Вищий,
3. Курс для кандидатів на вчителів українських шкіл.

Приймається молодь у віці від 14 років із Канади і США. Оплата за курс (навчання, мешкання і харчування) — 60.00 дол. від особи.

У складі викладачів:

Пані А. Токарік, о. митроф. прот. П. Самець, о. прот. В. Федак, Т. Гуменюк, П. Гайовський, В. Ревуцький, Б. Олександрів, П. Волиняк, М. Муха, В. Іванис, Я. Балан, І. Боднарчук, Р. Василенко, Ю. Головка, Е. Левинський, Б. Олійник.

Зголошення слати на адресу:

Ukrainian Institute
404 Bathurst St. Toronto, Ont. Canada

Дирекція

Розшуки

Ташкевича Олександра Кіндратовича, що народився в 1925 році, розшукує родина. Якщо хтось зустрічався чи знає щось про нього, просимо повідомити на адресу:

Miss L. Kopyl
160 Geoffrey St. Toronto, Ont., Canada.

Сердечно дякую за чергове відзначення

“Хто на протязі останніх десятиох літ не був під обстрілом бандерівщини, той зле провів ті літа. Бути очорнюваним цим середовищем — це одне з небагатьох відзначень, що його має в своєму розпорядженні наша суспільність на чужині”.

П. Літовий, “Розлам в ОУН”.

“Гомін України” у додатку “Література й мистецтво” ч. 3 (62) від 21. 6. 58 р. (у тому самому додаткові, який я 10 з лишнім років тому їм розпочав, як один з редакторів “Гомону України” і управитель та член дирекції видавничої спілки тієї газети) умістив довгу плутану людоненависницьку і братожерну статтю “Майстер” художнього слова”. У цій статті редактори “Г. України” накинулись на артиста Р. Василенка, на Дм. Чуба (з Австралії), на В. Ревуцького з Торонта і на мене.

Мета статті: залякати творчу інтелігенцію перед співпрацею з неоунівськими, політичними організаціями. Засоби статті: людська нікчемність, брехня і провокація, яка виходить із більшовицько-фашистської засади: “Хто не з нами, той проти нас”. А тому — “Ліквідууй його, як клясу...”

Розглянемо цю статтю за тими обвинуваченнями, які в ній зроблені Р. Василенкові, а поруч з ним і ще трьом особам, у т. ч. й мені.

1. “Зовсім невідомий чоловік через одну ніч став автором “найкращих” імпрез Австралії, а згодом Торонта і цілої Канади”, пише “Г. У.” Прислужились до цього “чудесного перетворення” “партійні спонзори”: П. Волиняк, Д. Чуб та В. Ревуцький. Вони ж бо “подбали, підготували м’якенький ґрунт публічної opinіi, щоб дерево в садочку прийнялось і, щоб готовенький овоч не гнив марне, щоб його червоненького люди підіймали і споживали”.

Щоб читачі зрозуміли щось про цей “червоненький овоч”, пояснюю, що тут “Г. У.” цитує рецензію В. Ревуцького на концерт художнього слова в Торонті, у якій Р. Василенко названий “добрим овочевим деревом”, але для того, щоб воно давало добрі плоди, “на ньому треба час від часу обрубувати непотрібні суччя та гілля”. (Див. “Н. Дні”, ч. 94, стор. 20).

В. Ревуцький говорить про дерево в мистецькому житті еміграції, а “Г. У.” вже добачив на ньому “червоненькі плоди”... Кому ж це “червоненьке” пришивається? Не тільки Василенкові, а й Ревуцькому, Чубові та Волинякові, себто людям, які пройшли всі тюрми й концтабори, а Ревуцький був не тільки вічно переслідуваний сам, а ще й батька та матір більшовики порубали сокирою серед білого дня в Києві.

Запитаємо читачів: ну, хіба ж це не остання підлість?..

Тепер нам усім закидається приналежність до УРДП... Ая-я-я, як страшно! Але, панове з “Гомону України” мусять знати, що навіть і справжня приналежність до цієї партії навряд чи порядну людину залякає, бож удерпетівці Сеніка і Сціборського, В. Петрова (Домонтовича), Горліса-Горського і інших українців не вбивали. А крім того може ще вийти й неприємність, бо хтось з нас може звернутись до ЦК УРДП і взяти офіційну довідку, що він

ніколи до тієї партії не належав, і подати в суд, що йому безпартійному мистцеві, руйнують “бізнес”, провокативно заявляючи, що він партієць. А я, наприклад, певен, що такі довідки вони одержати можуть. Питання, чи хтось захоче морочитись з адвокатами. Але як допече, то така можливість існує.

2. Друге обвинувачення в статті:

“Так появилсь в Канаді “майстер художнього слова”, що зразу перескочив “еміграційну знижку”, став “великим” актором, а то й режисером” і т. д.

Порівняймо ж, що писав про концерт Р. Василенка, який відбувся у залі православної громади 6. 10. 57 р., В. Ревуцький і що про той же концерт писали в “Г. України”.

В. Ревуцький, Нові Дні”, ч. 94, 1957 рік:

“На превеликий жаль, багатостилева програма не зазнала чіткого окреслення. Над усім репертуаром тяжив масив побутового реалізму...”

“Не гаразд програму характеризували і різні жанри...”

“Щодо “поважного” патріотизму... Якщо судити по вірші самого Р. В-ка, то це патріотизм плякатного характеру...”

“Він, плякатний патріотизм, наявний і в програмі, бо справжній патріотизм... не донесено до слухача — він розгубився, сказати б так, по дорозі до слухача”.

Чи цитувати далі? Нехай читачі візьмуть це число нашого журналу, перечитають ще раз цю рецензію і переконаються, що це була чи не найгостріша рецензія за десять років існування журналу. Але вона була дружня і фахова, Р. Василенко був вдячний за неї і багато з неї скористав. Бо він — справжній культурний артист, а не дешевий аматор, якого треба без пам’яті розхвалювати.

А що ж писав “Г. У.” про В-ка і його концерти художнього слова?

Прошу дуже:

“... відбувся... вечір недавноприбулого сюди з Австралії мистця слова Р. Василенка і його дружини Віри”.

“Мала зала (на 500 осіб! П. В.) не могла помістити всіх цікавих почути **справді мистецьку форму деклямації**”. (Підкр. мої. П. В.).

Рецензія була дуже хвальна, але й дуже “куца”, бо рецензувався виступ артиста у “схизматицькій” залі. Але скоро цей концерт було повторено в Монреалі, у “правовірній” залі. “Гомін України” ч. 10 (459) умістив велику рецензію, у якій сказано так:

“Ростислав Василенко поставив присутніх перед фактом **нового жанру** художнього читання. Маючи **великі природні дані, багатий і могутній голос, чудову** дикцію, він не тільки передає зміст твору в мистецькій інтерпретації, але **поєднує** слово з дією, додаючи рух, міміку, збільшуючи тим самим силу життя, акції самого твору. Спосіб інтерпретації живого слова Р. Василенком є по формі **вийнятковий**... (Підкр. мої. П. В.).

І скажи ж тепер, читачу: хто робив з Р. В. нечуваного й небаченого генія: В. Ревуцький і П. Волиняк у “Нових Днях”, чи сучасні “критики”

Василенка в "Гомоні України"?.. Хто ж тоді може зватися "партійним спонсором" Р. В-ка?..

Тепер скажи: чи маю я право, щоб бути чесним з собою і з тобою, читачу, читачу, читачу, що в "Г. У." сидять безліччю брехуни і наклепники?.. Якщо читачі не дозволять, то я їх так не назву: називайте їх самі, як вам подобається...

Читачам відомо, що я написав про виставу п'єски "Дует утрюх" у рецензії "Вистава, якої б могло й не бути..." ("Нові Дні", квітень, 1958 р. стор. 31). Прочитайте її ще раз, щоб ще раз переконатись, що я там не лишив живого місця. Дивуюсь, як Василенко за таку рецензію не вирікся мене на віки вічні. Це ще раз свідчить, що він таки артист, а не еміграційний партач.

А "Гомін України" (ч. 10 (459) про ту ж халтурну річ пише:

"В неділю, 9-го лютого, в цій же залі Театр виставив сальонову (Ох, і задріпані та примітивні ж ті бандерівські сальони! П. В.) комедію "Дует втрюх" у гарному перекладі. П'єса дуже вдячна для гри, але не така вже й легка". (Підкр. мої. П. В.).

Ще раз: хто хвалив навіть найпримітивнішу виставу Р. Василенка: "Нові Дні" чи "Гомін України"? Назви, тепер, читачу, редакторів "Г. України" відповідним словом сам!

3. "Г. У." обвинувачує мене, що я запевняю, що Р. В-ко "перескочив" "еміграційну знижку", став "великим актором..."

Насправді ж я в рецензії на виставу "Феї гірко-го мигдалю" Ів. Кочерги ("Нові Дні", ч. 98, стор. 23) писав таке:

"Ураховуючи еміграційні умови, можна ствердити, що поставник, Р. Василенко, створив дуже добрий, культурний і легкий спектакль..."

Хіба ж це значить "перескочив еміграційну знижку"?.. Чи не назвати ще раз "Г. У." власним іменем?

4. "Гомін України" запевняє своїх нещасних читачів (справді, велика трагедія читати газету, яка так "пописується!"), що я, з метою підкреслити якість Р. Василенка, знижую оцінки іншим артистам.

"Г. України" пише дослівно так:

"Такий спадок П. Волиняк замітив в театральній студії "Заграва". (Підкреслення моє. П. В.). Тут "Г. України" має на увазі мою рецензію на виставу Ібсенових "Примар" у студії "Заграва". ("Н. Д.", ч. 99, стор. 28).

Дозволю собі цитувати, як я писав про "спадок" в осягах студії:

"Ця довга і вперта праця над виставою уможливила режисерові досягнути **рівності** акторського ансамблю (у цій виставі не було жодного "випадаючого" актора). Осягнуто також і **одностильності** вистави: і сценічне оформлення, і акторське виконання були в реалістичному пляні. Осягнуто також і **єдності** цих двох компонентів театального мистецтва. Мізансцени були прості і **гармонували** з текстом твору.

Вистава свідчить про **великий зріст усіх виконавців...**"

Мила й хороша читачко! Ти ж розумієш, що вираз "**великий зріст усіх виконавців**" ніяк не мо-

же означати "спадок форми", то не гнівайся ж на мене, як я скажу, що в "Г. У." пишуть брехуни й провокатори. Знаю, що це грубо, але ж сім літ говорив з ними дуже делікатно, а вони ніколи не почувли того. Є ж на світі люди, вухо яких не реагує на делікатні вислови.

5. "Г. України" пробує кпоти з В. Ревуцького, що він вечір художнього читання Р. Василенка назвав концертом.

Ах ви ж коміки, коміки! Повірте, що ви в цих справах темні, як чопи від порожньої бочки з мазути! Отже, на цю тему я не збираюсь і полемізувати. Раджу вам уклонитись у той слід, де ступала підошва В. Ревуцького. Може чогось і навчитесь, хоч бачу, що ви безнадійні учні.

6. Щоб заграти на "збручанській соборності" своїх читачів "Г. України" шось белькоче ще про "галицький акцент Й. Гірняка" і про "галицький провінціалізм" Курбаса, про Стефаніка, Франка і так д.

Всі ці імена тут ні при чому: і чого б я їх згадував? Але не белькочіть дурниць, вибачте на слові: Гірняк — культурний артист і ніякого акценту в нього нема: він досконало володіє літературною мовою, інакше він не був би Гірняком. А Курбас... Зацитувати, що ви писали про нього? Та сьогодні я обмежусь тим, що скажу: він був щасливий тим, що вирвався до Києва й Харкова і став великим режисером, бо ви його клювали б так, як клюєте тепер Ревуцького й Василенка, а пару років тому і Гірняка.

7. "Г. У." обвинувачує Р. Василенка, що він читає твори Бажана й Тичини (разом з Волиняком!) ховає імена цих авторів.

В-ко робить монтаж за творами якогось поета. Отже, то вже його твір, а не Тичини чи Бажана. Для прикладу, рік тому я одержав від одного аматора п'єсу, яку він написав за моїм оповіданням "Лист з Волині" і навіть виставляв її, та ще й з "великим успіхом", як він пише. Хіба то мій твір? І хіба він не має права того робити, якщо поставить у заголовку "за П. Волиняком"?

А що я чи В-ко це ховаємо, то це така правда, як запевнення, що бандерівці розумні й чесні хлопці. У "Н. Днях" ч. 101, стор. 29, написано, за моїм підписом, таке:

"Р. Василенко з групою прочитали літературний монтаж Р. Василенка "Похорон", за основу для якого взято поему "Похорон друга" П. Тичини. Монтаж зроблено дуже вдало, твір високомистецький, з філософською основою і дуже пасував до теми вечора".

8. Найгірніше обвинувачення Р. Василенкові робить "Г. України" за... фальшування творів Шевченка. У цій знаменитій статті написано так:

"Коли Василенко коректує (цитую буквально, щоб читач не подумав, бува, що то я помилок наробив. П. В.), ну, припустім, "не знає" жодної української літератури, крім підсоветської "не має репертуару, але Шевченка **різати і по своєму складати** — пробачте, але цього вже забагато". (Підкр. "Г. У.")

От бачите: хто ж тепер повірить, що Василенко

не більшовик, совет, безбожник і взагалі не ворог народу ч. 1?..

А справа була така: у січні Р. Василенко одержав листа від управи капелі бандуристів, яким його запрошено виступити в кількох концертах капелі, які мали загальну назву "Слово Тараса". Капеля повідомляла, що тексти вже готові і навіть випробувані, бо їх уже читав артист Уманців.

Коли Василенко дав згоду, то капеля вислала йому ті тексти, написані рукою і підписані ініціалами. Щоб унаочнити найпідлішу брехню на чесного українця, яким Р. Василенко був і є, щоб переконати читачів у найогиднішому братоненавистстві і в боротьбі з своїми, а не з ворогом, друкою фотостат тексту, який Василенко одержав від капелі. Друкою його початок і кінець з підписом і датою. Весь текст зберігається у В-ка і він радий служити ним кожному з наших читачів чи й адвокатів для пред'явлення судді.

Додам, що в рецензії на концерт капелі "Слово Тараса" ("Н. Дні", ч. 99, стор. 30) я писав так:

"Другим недоліком є неправильні тексти з "Кобзаря". Цих "поправок" було кілька і всі вони торкались "ляхів", "шляхти". Наприклад, "Гине шляхта, гине", подається змінено на "Гине ворог, гине". Між іншим, такі "поправки" дуже часто роблять і наші деякі "націоналістичні" хори і я про це вже писав раніш. Якою "мудрою політикою" пояснюється це фальшування — сказати важко. Але треба ж пам'ятати, що капеля носить ім'я Шевченка і вона мусить з побожністю ставитись до його слів. Тексти треба негайно узгіднити з "Кобзарем".

"Г. України", використав мою заввагу (вони самі в текстах "Кобзаря" визнаються так, як і в театральному мистецтві!), щоб ударити... мене ж і В-ка за фальшування текстів!

Боже, коли ж те сонце праведне зупиниться над "Гомоном України"?

Додам, що В-ко перед концертом капелі в Бафало, США, відбув таку розмову з капелянами:

— Читали Волинякову рецензію на концерт у Торонті?

— Читали.

— Виправляти тексти, як домагається Волиняк?

— Хто вам платить за виступи: Волиняк, чи ми? Хай уже поки що йдуть, як і раніш...

Я знаю, чим викликані ці "поправки". І в свій час я поясню, чого ці тексти "поправляються" не тільки в капелі, а й у виконанні сумівського хору (про це я вже говорив і писав кілька років тому). І я певен, що деяким "соборним" і "позаконфесійним" редакторам доведеться добре червоніти.

9. Щоб зробити враження, що бандерівці толерантні люди, що вони В-ка б'ють тільки за те, що він "партач", а не артист, у цій же славетній статті написано таке:

"Ми шануємо політичні переконання мистців і нам однаково дорогі імена двох великих акторів на еміграції — Блавацького і Гірняка, хоч відомо, що їх різнить світогляд і переконання не тільки в справах мистецтва".

Логіки, звичайно, нема, бо на початку статті сказано виразно, що Р. В. "ліквідують, як кляс" саме за його приналежність до УРДП, хоч з нього такий партієць, як з бандерівців правдомовці і людолюбці. Та справа не в тім, а в тім, що саме за ту "різницю в поглядах" не так давно "Г. У." писав про Гірняка, що він сіє на еміграції не що інше, як "комуністичну блекоту". І ця "блекота" була вискладана великим шрифтом. Я просто з технічних причин не можу сьогодні зфотографувати тієї статті, але я це зможу зробити пізніш. Я пригадую тільки, що в тих статтях, користаючи з послуг людини, яка в той час, як і Гірняк, і Курбас відбували сталінську каторгу, носила на животі сталінську бляшану відзнаку, — писалось, що театр Курбаса служив окупантові, що порядні люди на вистави того театру не ходили, що влада змушена була заганяти на вистави "Березоля" червоноармійців, щоб не була порожня зала, і що та-

МОНТАЖ до Шевченківського савіта.

НА РОЗПУТТІ КОБЗАР СИДІТЬ
ТА НА КОБЗІ ГРАЄ.
КРУГОМ ХЛОПЦІ ТА ДІВЧАТА
ЯК МАК ПРОЦВІТАЄ.

У ЧУЖОМУ КРАЮ
НЕ ШУКАЙТЕ, НЕ ПИТАЙТЕ
ТОГО ЩО НЕМАЄ І НА НЕБІ
А НЕ ТІЛЬКИ НА ЧУЖОМУ ПОЛІ...

Укр. Кля Кобзарів.

15-
19-57
ХД. ММ.

кий-перетакий Гірняк продовжує цю "підлу" роботу й на еміграції...

Скоро після того "Г. У." підніс Й. Гірнякові квіти... Принесете ви ще квіти й Василенкові!

Може й досить уже? Такі, як бачите, факти. Але читачам неясно одне: яка причина такої гострої атаки на В-ка, коли ще буквально кілька місяців тому саме "Г. У.", а не хто інший, як читачі бачили з цитат, того самого В-ка до "потері пам'яті" розхвалював?

Причин кілька:

1. Р. Василенка "Український Дім" (на вул. Крісті в Торонті) хотів взяти до себе на працю, а він до них на працю не пішов, хоч як вони йому й не кадили в "Г. У." і хоч які "золоті гори" не обіцяли.

2. Коли вони довідались, що Р. В. осів у церкві, поруч із СУЖЕРО ("комуністична" організація, яка має повну назву — "Союз Українців жертв Російського Комуністичного режиму"), то "націоналісти" вирішили, що вже В-ко в них ніколи не буде, то, мовляв, яке він має право тоді жити на світі?..

3. Р. Василенко вирішив ставити "Розгром", повність-вертеп Ів. Багряного, а відомо всім, що Ів. Багрянний — "ворог народу ч. 1", то той, хто ставить його п'єсу є ворогом народу ч. 2.

Шантажем і залякуванням всіх артистів примушено відмовитись від участі в "Розгромах", хоч вони всі були дали згоду в тій п'єсі участь брати.

На В-ка відбувся тиск всіма способами. Я люблю факти, тому дозволю собі оприлюднити тут тільки два (покищо) аноніми, які одержав Р. В-ко від наших ультрасоборних "націоналістів".

Дуже прошу, ось вони, ці "шедеври" соборности, культури, братолюбія і толеранції наших "націоналістів".

І це робиться не в 1945 році, не в таборах у Німеччині, а в Канаді в 1958 році!

Мені скажуть:

— Ну, добре. А відки ти знаєш, що ці аноніми мають щось спільне з намаганням "розгромити" Р. Василенка? Таж анонімного листа міг написати перший-ліпший дурень чи босяк!

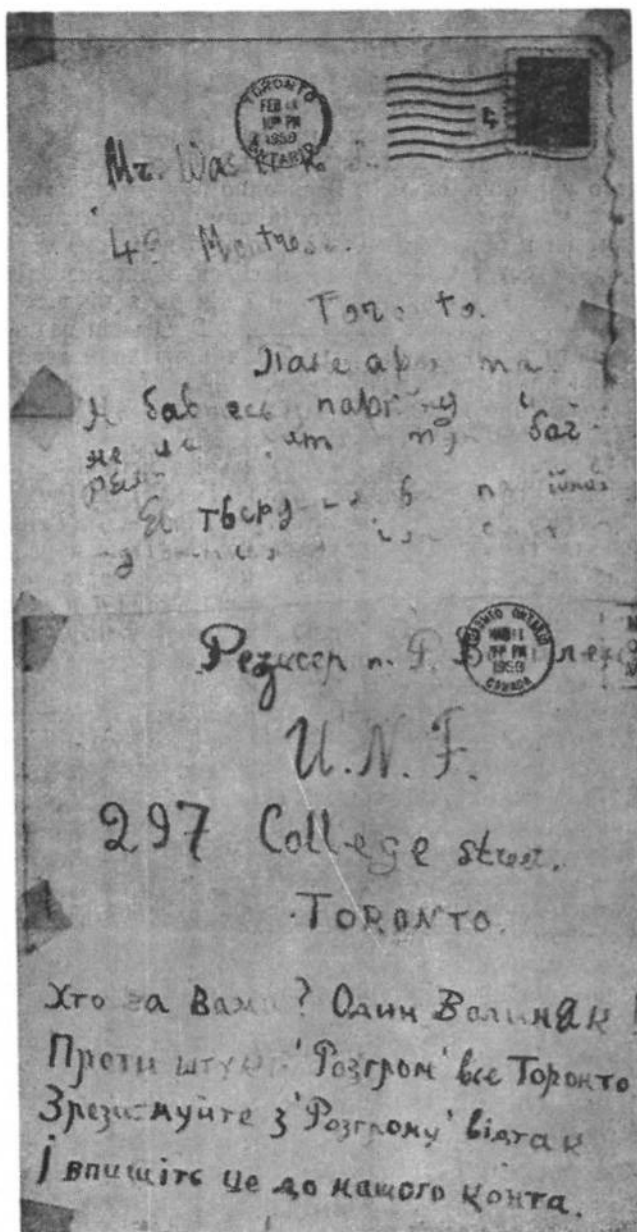
Так. Але звичайних дурнів чи босяків такі речі не цікавлять. А крім того, з цього починається і "розгромна" стаття в "Г. України". Саме на доказ "червоненького овочу", яким є Р. Василенко і його три "партійні спонзори", цитується стаття Дм. Чуба, місце про вистави "Розгрому" і "Моритурі" Ів. Багряного в Австралії і мої інформації про початок праці над "Розгромом" у Торонті.

А кінчається стаття так:

"Що українські мистецькі круги здорові, ми не сумніваємось, і що пропагандивна халтура траплять зовсім ґрунт під ногами, свідчить перший, а може й останній виступ "групи" Василенка "Рампа" — "Розгром розгрому" (цитую буквально, помилки "Г. У.", а не мої. П. В.). Якщо говорити про цей спектакль, то він радше був не так "Розгромом розгрому", як розгромом легенди "майстра художнього слова".

Хіба не ясно? Мова тут про сатиру "Розгром" "Розгрому", у якій Василенко висміяв таку "націоналістичну" поведінку і тих осіб, які в Канаді та

ще в 1958 році налякалися її. Це дуже стурбувало деякі кола і "Г. У." поспішив "ліквідувати" Р. Василенка.

Зміст цих "хвальних" документів:

11 лютого 1958 р. на власну адресу Василенко одержав таке:

"Пане артиста.

Не бавтесь у партійну лінію і не рижісеруйте штуки багряного.

Як твердите же ви безпартійний — докажіть се на ділі і не будте варятом."

11 березня 1958 р. через канцелярію УНО

одержано такого "вершика":

"Хто за Вами? Один Волиняк!
Проти штуки "Розгром" все Торонто.
Зрезигуйте з "Розгрому" відтак
І впишіть це до нашого konta".

НОВІ ДНІ. ЛИПЕНЬ — СЕРПЕНЬ, 1958

Та якось то буде! Василенко таки освічений талановитий артист і здібний організатор та режисер. Це ствердив не так В. Ревуцький, як "Гомін України". Одержавши лайку і наклепи "Г. У.", Василенко став у ряди найвизначніших і найпорядніших людей на еміграції, як це видно з мотта на початку статті.

Стоїть інше питання: чи можна терпіти такі виступи ще й сьогодні? На це хай відповідь сам читач — факти для думання я подав.

П. Волиняк

П. С. Лиш пару слів до головнокомандуючого всім цим парадом до п. Бандери.

Вельмишановний і дуже поважний Степане Андрійовичу! Та зрозумійте, врешті, що нічого з того не вийде: Ваші хлопці лежатимуть кожного ра-

зу, як тільки почнуть "щебетати" на порядних людей. Повірте, врешті, що вони занадто темні для таких справ. Не личить же Вам бути таким наївним, щоб вірити, що за допомогою таких "геніальних" журналістів удасться ліквідувати Ів. Бугряного: це ж комізм, а не політична боротьба.

Самі бачите, що я Вас ніколи не зачіпаю, а тільки відчіплююся від Вас. І на це відчіплювання мені так шкода часу й місця, що Ви й не уявляєте. Навіть з вашими "орлами" мені було б значно приємніше сперечатися про погоду й гарних жінок, ніж про таку вибачте на слові, тактику Вашої партії. А дарувати я тепер нічого не збираюся: цуркою й путом мене в Канаді ніхто не задушить, бо тут за таку "акцію" конче піймають і конче повісять.

П. Вол.

ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ МЕДУ

Передруковуємо (скорочено) з "Радянської України" статтю про лікувальні властивості меду. Статтю написав кандидат медичних наук Н. Йорш. Ми її передруковуємо не з "Р. України", а з "Гомону України", тому й подаємо скорочено. Справа в тім, що бандерівці закуповують усю радянську пресу і порядному чоловікові просто не вдається купити в Торонті будь-яку радянську газету...

Надиво, мабуть, помилково, цього разу "Гом. України" подав джерело передруку, бо, як правило, редактори "Гомону України" цього не роблять. Недавно я мав розмову з одним своїм колегою на цю тему.

— Бога бійтеся, — кажу йому. — У вашому часописі більше половини передруків з радянських видань, а ви ні разу не подали джерела. Ви вже робите, як бандерівці: самі передруковують, не подаючи джерела, а інших лають за передруки.

— Ні, не зовсім так, бо я не лаю інших за передруки, — відповів мій співбесідник — А щодо подавання джерел, то скажу вам таке: розумному читачеві джерело можна подавати, а дурням не варто, бо матимеш клопіт...

— Отже, всі ваші читачі?..

— Та може не всі, але... краще не подавати. І я дивуюсь, що ви те робите.

Ну, що ж — буває й такий погляд редакторів на своїх читачів...

Але вернімося до меду. Радимо читачам уникати меду "фабрикованого", себто тих фабричних стандартів меду, які масово продаються в крамницях: Той мед ніколи не кристалізується і не кисне навіть. Справа в тім, — як заповнюють фахівці, — що з нього вилучено вітамін В, щоб мати гарантію "вічного зберегання" меду. Мед треба брати безпосередньо з пасік, найкраще в українських пасічників.

Редакція.

"Мед містить не менш як 60 складових частин, дуже важливих для здоров'я. Лікар, який приписує хворому мед, рекомендує йому складні ліки. Речовини, що є в меду, живлять клітини і відновляють порушені фізіологічні функції організму.

Основною складовою частиною меду є глюкоза (виноградний цукор) і леульоза (фруктовий цукор). Відомо, що саме з цукристих речовин, одержуваних з їжею, в організмі утворюється більше половини вироблюваної в ньому енергії. Але цукор (бураковий, тростинний) і глюкоза засвоюються організмом по-різному: глюкоза, не зазнаючи ніяких перетворень у кишковоки, надходить у печінку, а потім — у кров, цукор же попереду

розщеплюється. Ось чому глюкозу широко застосовують у терапії найрізноманітніших захворювань. Але мед — це не тільки глюкоза, а крім того ще й леульоза, вітаміни, ферменти, мінеральні, антибіотичні, гормональні та інші важливі для організму речовини.

Мед — улюблений засіб проти застудних захворювань. При цьому він використовується не тільки в чистому вигляді, а і в поєднанні з іншими продуктами та ліками: теплим кип'ячим молоком, цитриновим соком, теплим чаєм з буркуну (на склянку чаю — ложку меду), соком хрину (у співвідношенні 1:1).

При застудних захворюваннях треба 2-3 дні держувати постільного чи кімнатного режиму (бо тоді мед діє як потогінний засіб).

Ми одержали добрі результати (щодо лікування і профілактики) від застосування при грипі медово-часникової кашки. Очищені зубки часнику натирають на терці, змішують з медом (краще — липовим у співвідношенні 1:1) і приймають перед сном по столовій ложці, запиваючи кип'яченою водою. Приймають медово-часникову кашку протягом 3-5 днів.

При шлункових захворюваннях мед випробувано не тільки в народній медицині, а і в клініках. Клінічними спостереженнями встановлено, що при гастритах, виразковій хворобі (виразка шлунку і 12-пальнової кишки) мед є найкращим засобом. Якщо при застосуванні звичайних дієтотерапевтичних методів від виразкової хвороби одужав кожний третій, то при лікуванні медом виліковувався кожний другий хворий.

Мед — "друг" не тільки шлунка, а й інших наших органів. Печінку правильно називають центральною лабораторією організму, бо вона відіграє надзвичайно важливу і багатогранну роль у процесах обміну. Відомо, що глюкоза збільшує запаси глікогену і поліпшує процеси тканинного обміну. Глікоген значно посилює роботу печінки по знешкодженню бактеріальних отрут, сприяючи підвищенню опірності організму інфекціям. У зв'язку з цим ясно, чому мед так сприятливо діє при захворюваннях печінки й жовчевих шляхів:

адже глюкоза — одна з головних його складових частин.

Серце — найдосконаліший двигун у природі, який забезпечує протягом життя всі клітини організму киснем, поживними речовинами і виводить з них шлаки. Проте серцевий м'яз потребує глюкози. Клінічними спостереженнями встановлено, що при захворюваннях серця мед є прекрасним засобом, який нормалізує склад крові і підвищує серцево-судинний тонус.

Мед — добрий засіб при гіпертонічній хворобі. Дослідження останніх років показали, що він містить ацетилхолін, який знижує кров'яний тиск. Добрі результати при гіпертонічній хворобі дають ліки, виготовлені з соку овочів і меду. Змішують склянку соку столових буряків, склянку соку моркви, склянку соку хрину (щоб його одержати, тертий хрін настоюють на горілці протягом 36 годин), сік одної цитрини і склянку меду. Приймати по столовій ложці 2-3 рази на день.

При атеросклерозі, особливо мозку, рекомендується приймати кашку з меду й цибулі (40 грамів натертої ріпчастої цибулі змішують з медом: закристалізований мед слід трохи підігріти. Приймають по чайній ложці вранці, вдень і ввечері).

Мед ефективно діє при деяких нервових захворюваннях. Він є прекрасним засобом при безсонні. Склянка медової води (1 столова ложка меду в склянці кип'яченої води кімнатної температури), випита ввечері (за годину до сну) забезпечує спокійний сон.

Дуже важливе значення має мед у лікувальній

косметиці. Медові маски, що складаються з чистого меду або з суміші його в рівних частинах з яечним жовтком і сметаною, зміцнюють і пом'якшують шкіру.

Мед надзвичайно корисний для дітей як дієтико-лікувальний продукт і його слід вводити в дитяче харчування, хоча б замість цукру.

У межах газетної статті не можна навіть коротко спинитися на застосуванні меду при захворюваннях верхніх дихальних шляхів, легень, очей, шкіри (дерматити, екзема, раки й виразки, що довго не загоюються), у післяопераційному періоді тощо.

Проте не слід вважати мед панацеєю, тобто засобом від усіх хвороб. З протипоказань до приймання меду треба відмітити ідіосинкразію і цукровий діабет.

При лікуванні медом слід керуватися вказівками досвідченого лікаря і додержувати дози та часу прийому. Особливо, це стосується хворих на цукровий діабет.

Мед краще діє, коли його приймають розчиненим і в чистому вигляді. Споживання меду з хлібом, молоком, кашами, фруктами поліпшує їх смакові якості, підвищує калорійність і засвоюваність їжі.

Вивчення і лікувальне застосування меду протягом 25 років дає підстави вважати, що коли б він був складовою частиною харчування дорослих і дітей, то більшість людей не знали б багатьох хвороб.

З МІСЦЕВОГО ЖИТТЯ

25-РІЧЧЯ ГОЛОДУ В УКРАЇНІ

Українці всього світу в червні відзначали 25-річчя голоду в Україні, зорганізованого московською окупаційною владою в Україні в 1933 році з метою зменшити український потенціал і тим остаточно упокорити Україну.

Як відомо, голодом знищено понад 7 мільйонів українців. Це без сумніву найбрутальніший вчинок Росії. Нема також сумніву, що це один з найбрутальніших вчинків у світовій історії новітніх часів.

Відбулося відзначення голоду і в Канаді. Ініціативу в цьому виявило СУЖЕРО (Союз жертв російського комуністичного режиму). Ще на початку ц. р. головна управа СУЖЕРО в цій справі звернулася з листом до централі КУК-у (Комітет Українців Канади). Центральна відповіла, що вона вітає ініціативу СУЖЕРО і дає вказівку місцевим відділам КУК підтримати цю ініціативу на місцях.

Треба ствердити, що місцеві відділи КУК-у і їх складові організації поставились до цієї справи дуже прихильно. В результаті таке відзначення сумних роковин голоду відбулось і в Торонті. Протестаційне віче в Торонті відбулось у неділю 22 червня у Б'їнс парку (поруч з провінційним парламентом).

На жаль, людей на вічі не було багато—важко в парку їх порахувати, але кількість мало що перевищила три тисячі осіб. Треба відзначити що 5 років тому в цьому ж парку ми відзначали 20-річчя голоду. Тоді комітет по організуванні протестного віча нараховував по кількості розданих віданак поверх десяти тисяч учасників (знаю це добре, бо я ж той комітет очолював), а англійська преса налічувала тоді до 15.000 учасників.

Та все таки й три тисячі кількість не мала, ураховуючи, що довготривалої і широкої пропаганди справи віча не вели,

що був гарний літний день і чимало людей виїхало з Торонта, що в останньому році відбулося в Торонті дуже багато загальноукраїнських імпрез і т. д.

Віче відкрив голова місцевого відділу КУК-у адвокат М. Романік. З промовами вступали: голова міста — Н. Філіпс, посол федерального парламенту і парламентарний асистент міністра праці — Артур Малоні, міністер провінційного уряду Іван Яремко, а доповідь українською мовою виголосив М. Приходько, член СУЖЕРО.

Віче зорганізовано добре, промови були короткі, змістовні. Дуже вдало розпочав віче голова КУК-у п. Романік, заявивши, що "ми зібрались сюди не відзначити якогось героя чи героїський вчинок, а нагадувати московську брутальність".

Загалом з промов треба зробити цікавий висновок: яскравішими і політично стрункішими були промови "чужинців" — голови міста Н. Філіпса та федерального посла А. Малоні. Слабкішими — провінційного міністра Ів. Яремка та М. Приходька.

Н. Філіпс висловив співчуття українцям від усіх мешканців Торонта, заявивши, що громадяни Торонта, як і цілої Канади, розуміють українців, співчують їх боротьбі, певні, що українці "стоять у першій лінії боротьби за волю світу", що день нашої волі напевно настане і що в день проголошення української незалежності від московського окупанта цей парк не вміститиме усіх бажаючих бути на тому великому святі".

Посол А. Малоні відзначив питому вагу українців у Канаді, підкресливши, що у федеральному парламенті є аж 6 послів українського роду, зробив аналіз більшовицьких методів гноблення народів, висловив найкращі побажання від уряду Канади, зокрема від прем'єра Дж. Діфенбейкера.

Менше політично виразна була промова міністра провінційного уряду Онтаріо Ів. Яремка, який вітав українців від уряду провінції і зокрема від прем'єра Л. Фроста.

М. Приходько, досвідчений у цих справах доповідач, заду-мав свою доповідь цікаво, він наситив її фактами, цитатами, числовими даними, але, на жаль, під кінець перейшов на голу агітку, попавши в неминучу в таких випадках політичну помилку. «Горячи про імовірну довіру до “змін” в середині СР-СР частини еміграції, а відси і зовлення окремих емігрантів на гачок пропаганди відомого берлінського комітету ген. Міхайлова, М. Приходько впав “у транс” і з десяток разів повторив ім’я міністра радянської “справедливості” Серова, наго-лошуючи через міру його персональні “заслуги” у винищенні поневолених народів. Могло б скластися враження, що якби, скажемо, чорти вирішили раз у житті зробити благородний вчинок і одної гупої ночі потарабанили б свого відпоруч-ника на цьому благородному, світі, генерала МВД Серова живцем у пекло, то... тоді було б усе гаразд: ніяка небезпека більше б не чпгала пворотців “на родіну”».

Звичайно, що кат, який вішає людину, будучи певним у її невинності і беззахисності, найбридкіша істота під сонцем. Але судді, які видають наказ катові вішати ту людину, будучи також певними у її невинності, — найзлочинніші і найне-безпечніші потвори світу. І обов’язок кожного борця за волю свого народу скерувати удар саме на цих суддів, а не на ката, якого ті ж судді в разі потреби самого повісять. Хіба ми не знаємо долі Ягюди, Єжова та інших?..

Нотуючи цю помилку в назагал добрій доповіді М. Приходька я не маю наміру зменшити його, М. Приходька, заслуги в боротьбі з окупантом. М. Приходько своїми книжками, які перекладені на англійську та інші мови, зробив дуже багато. Я хочу тут підкреслити загальну хибу еміграції: звичку діяти дешевою агіткою замість сильної і науково обгрунтованої пропаганди. Російський окупант уже давно відмовився від методу агітки, а послідовно і вперто діє солідною пропагандою. Відповідати ж на це ще й досі агіткою — велика політична помилка еміграції.

Дивує також і факт, що М. Приходько повторив на вічі оту безпідставну легенду, що під Крутами ми виставили проти більшовицьких бандитських леґіонів Мурав’йова лиш “триста недосвідчених юнаків”. Цю безглузду побрехеньку ворогів Центральної Ради навряд чи варто безкритично повторювати на всенародньому вічі. Шкідливість її очевидна хочби у спра-ві виховання молоді. Доповідач мусів би вже історію Крут вивчити. Варто б йому було прочитати хоч статтю майора військ УНР М. Битинського в 97-му числі “Нових Днів” (лютий ц. р.). Ще раз заявляю, що маю тут на увазі не так доповідь М. Приходька, як на її прикладі хочу показати загальні хиби еміграційної боротьби з окупантом, щоб уникнути їх у майбу-тньому.

Загально ж віче відбулося дуже успішно. У той же день по всіх церквах відбулися панахиди, на вічі було чимало свя-щенників, було багато молоді та дітей. Активну участь у про-веденої святі взяли юнацькі організації — ОДУМ, Пласт, та інші.

П. Волиняк

Шіттижневик “Новий Шлях” (Вінніпег, Канада) у числі від 20 червня ц. р. вмістив передову “Про юдну розбивацьку акцію” (слово “акція” — це “націоналістичний” варіант ук-раїнського слова “дія”), у якій дуже докоряє тим організа-ціям, зокрема в Торонті, які відзначили роковини смерті Си-мона Петлюри. “Н. Шлях” називає цих українців “розбива-чами”, “хуторянами”, “примітивними політиками” і т. д. І все це — цілком заслужено і слушно. бо справді: останньою глупотою й примітивізмом є вшановувати самого С. Петлюру, окремо від Є. Коновальця і Р. Шухевича.

У тій передовій є такий вираз: “... без Є. Коновальця С. Петлюра не був би тим, чим був — головним отаманом і го-ловою держави”.

Тут я вже не згоден: це ніяк не правда, а в ліпшому вп-падкові піпправда. Тому спростовую це твердження “Н. Шля-ху”! Але таке мудре і сміливе твердження належить спросто-вувати лиш дяківсько-магістерським “штилем”, то нехай не

дивуються читачі, як я скажу: Лиш піпправдою є, що С. Пе-тлюра без Є. Коновальця не був би С. Петлюрою! Зате цілою правдою є, що ще й усі українці без Є. Коновальця не були б українцями, а в ліпшому випадкові усі стали б якщо не ав-стралійськими бушменами, то хоч мельниківцями й бандерів-цями...

П. Волиняк

ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК (Закінчення з 1-ої стор.)

расова та Левітана, скромні за своїми мотивами. Художник умів знаходити в звичайному, буденно-му мотиві природи її душу, її поезію. Навіть у не-величкому етюді відчувається ніжна душа худож-ника, який безмежно любить свій край, свою бать-ківщину, свій народ.

Ось звичайні, можна сказати, нічим не примітні, мотиви: “На подвір’ї”, “Біля хати”. Нічого особ-ливого, “красивого”. Але одразу відчуваєш душу художника, його почуття й думки, задум етюда, в якому він розкриває правду про сучасне йому се-лянське життя. Ще яскравіше це видно в картині “Вечірня зоря. Восени”.

У нас часто йдуть дискусії про те, чи можна виставляти на огляд широкої публіки етюди.

На виставці творів П. О. Левченка було багато етюдів. Всі глядачі з інтересом їх оглядали.

Отже, справа не в тому, чи можна виставляти етюди. Справа в тому, що й до них ми повинні ставити вимоги ідейно-художньої якості.

Етюди П. О. Левченка відзначаються глибоким ліризмом, композиційною майстерністю, кольо-ристичним багатством. Деякі з них (“На Харків-щині”, “На Україні” та інші) справляють вражен-ня справжніх картин.

Хотілося б, щоб в Україні була видана велика, багато ілюстрована монографія про цього справді видатного художника. Народ повинен знати своїх митців.

М. Глушенко

(“Україна”, січень, 1958, Київ.)

— Θ —

Ліна КОСТЕНКО

В ЧАС ВЕСНЯНОГО РОЗЛИВУ

В час весняного розливу
зацвітає верболіз.

Через річку гомінливу
дуже довгий перевіз.

Біля того перевозу
Вітер котики гойда,
і пливе під верболозом
позолочена вода.

Човен ріже позолоту,
пахнуть стебла молоді,
села гріються напроти
по коліна у воді.

Неприкаяне роздолля,
повідь неба і ріки!

Паруси плывуть поволі
Наче білі вишняки.

Обрій дальній і мінливий,
Хвилерізи з чагаря...

В час весняного розливу
ріки схожі на моря.

ТЕЛЕВІЗІЙНА ПРОГРАМА "РАПСОДІЯ"

Ніби у відповідь на безглузду балаканину якогось судді із Бритійської Колумбії, який виступив проти плекання національних традицій і культур етнічних груп у Канаді, проголошено в четвер 3 липня ц. р. на спеціальній пресовій конференції, що в 22. липня ц. р. всеканадійська телевізійна сітка розпочинає нову програму телебачення, головною ціллю якої буде знайомити канадців із культурними скарбами окремих національних груп, які заселяють Канаду.

На згаданій пресовій конференції, що її влаштував спеціальний комітет, очолений відомим торонтонським підприємцем доктором Осипом Бойком, повідомлено, що ця телепередача під загальною назвою "Рапсодія" відбуватиметься із студії СіБіСі у Торонті кожного вівторка о 10-тій год. вечера і перша така півгодина складатиметься із чотирьох груп: італійської, румунської, китайської й великої української. Варто підкреслити, що українська частина програми триватиме майже чверть години, тобто майже стільки, як інші три разом. Це вказує, що керівники програми доцінюють питому вагу української групи, а зокрема вказує на те, яким важливим є факт, що головними моторами цієї програми є саме українці.

Нашим читачам напевно буде приємно довідатись, що автором скриптів цієї серії буде наша талановита співачка Леся Зюбрак, про яку писали ми в попередньому числі, а музичним керівником програми є талановитий і відомий музикант Іван Романов, якого радіопрोगрама "Пісні мого народу" багато років користується прихильністю широких кіл радіослухачів усієї Канади. Продюцентом програми є директор Ерік Тілл. Ці всі імена дають впевнення, що і ця нова телевізійна передача стоятиме на високому рівні і познайомлюватиме тисячі

канадців із мистецькими скарбами різних народів, а нашого зокрема.

Леся Зюбрак за працею.

На пресовій конференції де офіційно проголошено початок програми взяли участь редактори: "Нових Днів", "Нашої Метри", "Вільного Слова", "Гомону України", "Нового Шляху", "Ми і Світ", гості з Європи: редактор "Шляху Перемоги" із Мюнхену -- В. Ленник, "Української Думки" із Лондону -- І. Крушельницький і "Юкреїнієн Рєв'ю" із Лондону М. Микула.

Ті, що творитимуть телевізійну програму "Рапсодія", на проання редактора "Нових Днів" позують перед фотоапаратом: (зліва) Олена Пижук — піяністка (українка), Камілла Антілог, — танцюристка (литовка), Нуні Намєв — співак (болгарин), Леся Зюбрак — душа всієї програми, авторка текстів, Ерік Тілл — продюсер-директор, П. Волиняк, — усмішно заговівся (від своїх ворогів!) за гарну голівку Б. Поп — солістка Канадського національного балету (українка) і Гільда Вікстра — співачка (голяндка).

Із англомовної преси були присутні колуменісти "Дейлі Стар" — пані Трент Фрейл, Денніс Брейтвейт, Дж. Белво, редактори: "Ліберті Магазін" — Джон Дельрїмпл, "Меклінс" — Герб Меннінг, "Шателєйн" — Доріс МакКебін-Андерсон, "Мюзік Ворлд" — Рей Соїні, "Тайм" — Моллі Голбі, "Глоб енд Мейл" — Верні Кампен, представник "Лайф" й інших журналів та газет.

Незвичайно мила товариська зустріч, під час якої українські журналісти мали нагоду познайомитись і обмінятись думками із передовими канадськими колегами, була урівноважена музичними виступами, зокрема виступом нашої співачки Лесі Зюбрак, (колоратурне сопрано), болгарина Н. Нанєва (тенор). Акомпанювала українка Олена Пезжук, була присутня теж солістка Кан. Нац. Балету В. Поп (українка), а також були

дівчата у національних строях, які гарно репрезентували Україну, Голандію і Литву.

При тій нагоді ми хочемо не тільки закликати наших читачів пильно слідкувати за телепрограмою, але зокрема нісля її проглянення писати масово листи до СіБіСі на адресу місцевої станції, або просто до СіБіСі Торонто, Онт., висловлюючи свої побажання і завваги. Тут так прийнято, що існування таких програм є залежне від реакції глядача, а реакція та проявляється саме листами. Ми не сумніваємось, що нашим читачам залежить на існуванні такої програми, а зокрема на тому, щоб у ній знайшла відповідне місце українська культура. Листи можна писати по-англійському або по-українському. Отаже: вівторок 22. липня ц. р. 10 год. вечора перша передача "Рапбоді" із великим українським відділом. *Н. Рїнецький*

НОВІ БАЛЕТИ В УКРАЇНІ.

„ЛІСОВА ПІСНЯ“

(Прем'єра в київській опері)

Перша Українська театральна весна! Багато прекрасних квітів розцвіло цієї весни на сценах наших театрів. Одна з найпрекрасніших серед них — це новий балетний спектакль "Лісова пісня". Якщо шукати те єдине слово, яким можна визначити його суть, то це слово — поезія. Поезія музики і поезія лібретта. Поезія постановки і поезія танцю... Лірика, породжена вірою в перемогу красивої людської мрії, у перемогу любови над смертю.

По суті, ми присутні на другому народженні балету Михайла Скорульського, який був поставлений, щоправда, неповно на сцені Київського оперного театру 12 років тому. І яке ж щасливе це друге народження! (Так буває в літопису спектаклів — з'являючись після тривалої перерви, вони немовби починають зовсім нове життя). Мабуть, цікаве буде й життя балету "Лісова пісня".

Усі, кого радував успіх "Лілеї", успіх "Милани", не можуть нині не радіти, не вітати ще одну перемогу українського мистецтва.

Ліс, з його несказаною красою, чудесним життям, яке кожної пори року здається іншим, завжди оспівувався поетами, композиторами, художниками. Вони черпали в ньому натхнення. Але найчастіше (наприклад, "Сон літньої ночі" або "Казки Віденського лісу") він служив лише красивим обрамленням. А Леся Українка, у своїй філософській драмі-феєрії зробила з нього, якщо можна так сказати, дійову особу, що допомагає розкрити глибокий смисл алегорії. Адже Мавка, химерне лісове сотворіння, — це світла мрія Лукаша, зліт його гордого людського духу, пісня його душі. Вона протистоїть усьому низькому, що оточує його, засмоктує в трясовину животіння. Вона бачить у ньому те, чого він не бачить сам, вірить у його силу, кличе до звільнення.

Леся Українка була непримиренною до пошлості, міщанства, пригнічення людини. Її обурювала поведінка тієї частини тодішньої інтелігенції, яка, забуваючи про своє високе покликання служити народові, служила лише корисливості.

"Кому ні гаряче, ні зимно із думки про можливість інших, справедливих, або тяжчих форм життя людськості, — писала вона, — той краще б не брався до пера... Але хто здатний почувати щан-

стя і горе, боротьбу і перемогу "дального свого"... той нехай би не ховав світоча свого від покриття, а постановив його на високому місці просвічувати шляхи прийдешні".

Високою романтикою овіяна "Лісова пісня". Люди шукають, страждають, гинуть, але мрія їх безсмертна — вона освітлює шлях до майбутнього щастя. Створена на основі багатючих розписищ українського народного фольклору, драма-феєрія Лесі Українки завжди привертала увагу творців усіх галузей мистецтва. Але коли говорити про перекладення цієї теми на музику, мабуть, чи не найвдячніший матеріал вона дає саме балету. Адже вірш Лесі Українки такий музикальний і гнучкий, що він дає ритмічну характеристику кожного образу.

Серед багатьох цікавих творів українського композитора М. Скорульського "Лісова пісня" (лібретто заслуженої артистки УРСР Н. Скорульської) посідає особливе місце. Завдяки тому, що музика створювалась одночасно з лібретом, кожна музикальна тема органічно пов'язана з танцювальною дією, звук і жест зливаються воедино. Слухаючи цю, багату оркестрову палітру, кольоритну і виразну музику, мимоволі згадуєш слова Мавки: "Німого в лісі в нас нема нічого".

Уже з перших оркестрових акордів Пролога ми вступаємо в світ, сповнений задумливої краси, з яким не хочеться потім розлучатися. Ще завіса не піднялася, а людину охоплює ніжне очарування Полісся — така виразна музикальна картина вступу! І так на протязі всього балету, будь то мельодійне адажіо — вальс польових квітів, чи бурхлива вакханалія жителів лісу; радість торжествуючого кохання або жалібні благання потерчат; букет українських народніх мотивів (картина весілля), танець сніжинок чи патетичне скрипкове сольо у фіналі...

Багатство цієї барвистої, прозорої музики, джерела якої беруть початок в українському народньому мелосі, бережно і майстерно доносить до глядача оркестра під керівництвом заслуженого артиста УРСР Б. Чистякова.

Як музика, так і в вищій мірі художня постановка балету (балетмайстер-поставник народній артист УРСР В. Вронський) дозволяють повніше осмислити філософську, гуманістичну ідею "Лісової пісні". Драмою-феєрією назвала її Леся Українка. І якщо на сцені навіть драматичних театрів таке було, то в балеті тим більше могли б забути про драму, залишивши тільки феєрію. Тоді видовищні

ефекти закрили б героїв, їх переживання, і спектакль утратив би найсильніше — думку, силу емоційного впливу. Тонке чуття художника, вдумливе трактування фолклору, яке ми бачимо в його постановці, допомогли В. Вронському щасливо уникнути цієї небезпеки. Артисти, з свого боку, художньо правдиво передають задум, провідну ідею вистави.

... Весною прокидається ліс, разом з лісом прокидається Мавка (заслужена артистка УРСР Є. Єршова). З моменту, коли Мавка, почувши пісню сопілки, з розпущеними косами у світлозеленому вбранні покидає свою вербу, де вона віддавалася своїм мріям, і до тої миті, коли вона схиляється над заповишеном снігом Лукашем, нас не залишає очарування втілюваного нею лісового сотворіння — казкового і разом з тим реального. Висока техніка артистки настільки підпорядкована творчій думці, що ми переставоємо сприймати цю техніку, як щось окреме. Благородство рухів, природність, мрійливий ліризм дозволяють Єршовій виразною мовою танцю розповісти про найголовніше: про чисте кохання Мавки, про її страждання, вірність, боротьбу і перемогу. Наївна радість пробудження, красиве почуття, пристрасний порив любови, убоління за коханого, печаль і торжество — про все це артистка сердечно, щиро розповідає в ряді прекрасних танцювальних сцен, виразних пантомім. Сповнена високого трагізму сцена у другій дії, де Мавка із завмираючою надією простягає руки до Лукаша, який зрадив її.

Коли у п'єсі "Той, що в скалі сидить", кличучи до себе Мавку, каже їй:

Для тебе щастя — тїнь, ти не жива.

Вона вигукує:

Нї, я жива! Я буду вїчно жити!

Я в серці маю те, що не вмирає.

Тут лежить ключ до розкриття одухотвореного образу Мавки. Єршова його знайшла.

Чи можна сказати те саме про виконавця ролі Лукаша заслуженого артиста УРСР М. Апухтіна? Поки ще ні. І не тому, що він не зворушує своїм танцем: талановитий балетний актор майстерно володіє хореографічним мистецтвом. Його Лукаш мужній, гарний, але артист не дає його образ у розвитку. Його поривання до Мавки він передає так само, як і до Килини. Тимчасом це зовсім різні речі. Трагедія Лукаша полягає в тому, що, захопившись світлою мрією, він не зумів залишитися вірним їй, потрапивши у полон до сірих буднів, став іншим. І лише звільнення з цього полону, завдяки самовідданому коханню Мавки, повертає йому сопілку — його мрію. Очевидно, артист зуміє далі знайти вірніші контрасти, глибше проникнути в душевний світ свого героя.

Дядько Лев, цей мудрий, глибоко людяний старик, зовсім не вийшов у артиста. О. Кононенко, який зображує його трохи смішним. А тому цей образ залишається в тіні. А шкода!

Мати (артистка Г. Гонтар) і Килина (артистка В. Ферро) уособлюють душевну убогість, обмеженість, зажерливість. Вони протистоять Мавці, Лукашеві, Леву. У них відповідна музична і хореографічна характеристика. Г. Гонтар рельєфною

мімікою демонструє свою зневагу до музики Лукаша, до квітів Мавки, до всього, що не приносить особистої вигоди. Її рисунок — гостро сатиричний. Подібний і рисунок В. Ферро. Килина приваблива, інакше б нею не захопився Лукаш, але привабливість її грубо земна, кохання для неї — не пісня. Тут нема місця для мрії. Жестом, ходою, характерними па в танцювальних моментах, темпераментно, з тонким сарказмом говорить про це артистка.

Втілення у балеті образів фантастичних істот, що символізують вільне життя лісу, його первозданну красу є удачею постановника і акторів.

... З'являється Перелесник (заслужений артист УРСР А. Белов), сяючий, весь вогненно-золотий, і по сцені немовби пролітає бурхливий весняний вітер. Його танець, сповнений сили, динамізму, надзвичайно плястичний. Коли в картині пожежі він пролітає в багряних відблисках полум'я і лине у високість, здається, що вільна стихія лісу несе його на своїх крилах...

... Впливає з синього лісового озера Русалка (артистка Р. Мінчин). Граційні рухи її гнучкого тіла. Вона грайлива й лукава. Заворожить — бережись! Не знає меж своїм бажанням: "Я вільна як вода!" Ось лине вона в легкому танці з "Тим, що греблі рве" (артист Ф. Баклан), ось причаївшись за очеретом вистежує Мавку і Лукаша, ось кружляє захоплено серед лісових істот, — а ти думаєш, якби можна було зустріти русалку, напевне, саме такою б вона була...

... Мальовничі Водяник (артист А. Аркадьєв). Лісовик (заслужений артист УРСР М. Івашенко), Куць (заслужений артист УРСР Б. Степаненко). Зворушлива Русалка польова — артистка М. Єницька.

У рецензії ми згадуємо солістів, що виступали в прем'єрі. Проте цим далеко не вичерпуються творчі удачі. Наприклад, заслужена артистка УРСР О. Потапова, а також В. Потапова, кожна по-своєму, створюють привабливий образ Мавки. Молодий артист балету Г. Баукін з поетичним натхненням танцює Лукаша...

Відзначаючи успіх нового спектаклю, як велику подію в нашому культурному житті, хочеться сказати хороше, тепле слово про артистів кордебалету, від яких залежить так багато і про яких нам так мало доводиться читати в рецензіях. Під керівництвом балетмайстра вони провели велику творчу роботу. Балет "Лісова пісня", у якому клясичний танець поєднується з народнім, багатий на блискучі танцювальні композиції, масові хореографічні сцени.

Подивіться танець русалок у Пролозі: чи не нагадує він вам привітні весняні струмочки! А розваги лісових істот — хто може тут залишитись байдужим!

Блакитні, рожеві, білі, жовті, червоні польові квіти виглядають з жита, сплітають і розплітають у складних фігурах танцю казкові вінки. Яка гармонія краси!

Картина зими в останній дії дає глядачеві високу естетичну насолоду: філігранно відшліфовані танці чотирьох і двох сніжинок (артистки М. Жейміс, І. Лукашова, Є. Модилевська, В. Силентьєва, Л. Самгіна та Є. Мазуркевич). Сніжинки крутять-

ся, з'єднуються, ніби дзвінки кристали, їх дедали більше, трепетні рухи рук балерин — і Лукаш за-синає під їх легким шатром, а сніг все падає...

Усі ці прекрасні сцени невіддільні від життя древнього волинського лісу — древнього і вічно молодого. Художник А. Волненко зумів побачити ліс таким, яким бачила його Леся Українка: місце дике, таємниче, але не похмуре сповнене ніжною задумливою краси. Розкішне його вбрання: зелені мережива весни змінює осяйна парча літа, осінь одягає його у вогненно-барвистий плащ, а зима накидає на нього свій срібний покрив. З прекрасним оформленням гармонують костюми.

О. П. Довженко говорив, що мистецтво мусить бути святом. Балет "Лісова пісня" — свято. Свято його творців, свято глядача, свято всіх, кому дорогий розквіт нашої культури. І фінал балету святковий сонячна картина торжественної весни. Знову грає сопілка. "Лісова пісня" не заглухла, ніколи не заглухне. Переможе світла людська мрія, весна, кохання...

К. Теплицький

("Радянська Культура",
ч. 43 (355), 29. 5. 1958 р. Київ)

У ЛІТЕР. - МИСТЕЦЬКОМУ КЛУБІ "КОЗУБ"

З цікавіших вечорів "Козуба" за минулий місяць треба відзначити вечір пам'яті Леоніда Мосендза, на якому було прочитано цілу низку прецікавих листів покійного письменника до інженера А. Шумовського. Листи читав їх власник. Пані Шумовська виступила з цікавими спогадами про письменника, з яким вона працювала на початку революції.

Другим цікавим вечором "Козуба" був вечір обговорення нового роману Багряного "Маруся Богуславка". В обговоренні взяли участь чимало членів і гостей клубу. В обговоренні майже одностайно відзначались якості твору, який сьогодні є чи не найвизначнішим не тільки на еміграції, а в нашій літературі взагалі. Поруч з тим відзначались і недоліки твору, особливо критиковано мову роману, яка значно знижує його мистецьку вартість.

З обговорення видно, що "Маруся Богуславка" сьогодні стоїть у центрі уваги всієї читаючої еміграції.

Приймається передплата на дитячий місячний журнал

СОНЯШНИК

Журнал має 20 сторінок друку, багато ілюстрацій, друкується на гарному папері, кольоровий друк.

Передплата на рік:

Канада — 3.00 дол., США — 3,50 дол.

Австралія й Англія — 20 шіл.

Ціна окремого числа — 30 центів, в Англії й Австралії — 2 шіл.

Замовлення і все листування слати на адресу „Нових Днів”.

ПРО ОБ'ЄДНАННЯ РОЗБИТОЇ ОУН

Як відомо, в США вже пару років тому створено Ініціативний комітет для об'єднання українського націоналістичного руху. Той комітет стало розсилає свої повідомлення і заклики. Ми їх не друкуємо в журналі, бо взагалі не друкуємо "комунікатів", а не тому, що ми проти об'єднання розчленованої на кілька віток ОУН: хоч більшість з цих віток вороже ставляться до українських організацій, а часто й до української людини взагалі, помилково вважаючи, що "правильними" українцями є тільки вони, ми до об'єднання ОУН ставимось прихильно: може в об'єднаній організації візьмуть провід у руки люди толерантні й розумні і тоді швидше дійшло б до вступлення ОУН до УНРади.

Отже, не друкуємо заклик, але подаємо зацікавленим читачам адресу згаданого вище Ініціативного комітету:

**COMMITTEE FOR UNITY
OF THE UKRAINIAN NATIONALIST MOVEMENT
P. O. Box 54, Benjamin Franklin Station
Washington 4, D. C., USA**

ТОРОНТОНСЬКІ РЕДАКТОРИ ВІТАЮТЬ СВОЇХ КОЛЕГ З ЄВРОПИ

2 липня в помешканні "Гомону України" відбулась то-вариська зустріч редакторів і діючих сьогодні журналістів Торонто з гостями з Європи: редактора "Української Думки" (Лондон, Англія) І. Крушельницького, редактора квартальника "Юкрейнієн Рев'ю" (Лондон, Англія) — В. Микуди, і редактора "Шляху Перемоги" (Мюнхен, Німеччина) — В. Ленника.

Господарем вечора було об'єднання українських журналістів Торонто. Були присутні всі редактори, за винятком католицької "Нашої Меті" та місячника "Ми і Світ". Гості з Європи поділились з редакторами Торонто справді цікавими відомостями про їх працю в Європі.

На жаль, із центровиків нікого, крім мене не було. Отже, якби не я, виглядало б це все справді "соборно". Чогось ніяк не вдається проломити шкідливу настанову, що люди з центральної України не сміють навіть редакторами бути, себто їх досі "не узнають" і від них ізолюються.

Для прикладу, мені за кілька років і досі не вдалося переконати своїх колег, що існує місячник "Молода Україна", центральний орган ОДЖМ-у, і що цей журнал мусів би бути представлений у всяких журналістичних об'єднаннях і зустрічах.

І. Волиняк

УВАГА, ЧИТАЧІ "НОВИХ ДНІВ"!

Це число відпускане — подвійне, за липень і серпень.

Чергове число вийде на початку вересня.

Редакція

Друкуємо:

газети, журнали, книжки, летючки, афіші,
запрошення, програмки і т. п.
Помірковані ціни. Якісна робота.

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

I МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ

ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: RO. 9-7193

Єдина в Торонті фабрика содової води

Sunnyside Beverege

1068 QUEEN ST. W.

Tel. LE 2-1316.

Виробляє всякі роди води. Вимагайте у своїх крамницях.

Довозимо додому для всяких родинних свят тощо.

Підтримуйте українське підприємство.

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат: 10 x 7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. Ціна — \$0.90.

РАЙДУГА — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна — \$0.35.

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-ох кольорах. Ціна — \$0.40.

“СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА” — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10 x 7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах. Ціна — \$0.35.

“РУКАВИЧКА”, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі й гарні ілюстрації, кольоровий друк.

Ціна — \$0.40.

Замовляти в “Нових Днях”.

Чи Ви вже читали

ПОПІЛ ІМПЕРІИ

Юрія Клена?

Зпоміж 75 українських книжок, виданих минулого року в Канаді, УІАН відзначила “Попіл імперій”

як “найвизначнішу книжку 1957 року”.

▲ Добрий папір

▲ Тверда оправа

▲ 352 сторінки

▲ Ціна: 3.65 долара

Замовлення скеровувати на адресу:

JURIJ KLEN FOUNDATION

575 Queen St. W. — Toronto, 2-B, Ontario, Canada.

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ
В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре, чисте вугілля, маємо на складі тверде вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro Junction — Tel.: AM 1-1371

У СПРАВІ КУПІВЛІ Й ПРОДАЖУ РЕАЛЬНОСТЕЙ

звертайтесь

до

найбільшого українського бюро продажу

реальностей

R. CHOLKAN

Real Estate Ltd.

527 Bloor St. W.

Toronto, Canada

LE2-4404

ГОТЕЛІ — КАМ'ЯНИЦІ — ДОМИ

— ПІДПРИЄМСТВА

Ціна: 40 центів